

WESTERN ROMAN
LASO
Cijena 1300 dbroj 798

James D. Nickols

VAŽNO JE STIĆI

James D. Nichols

VAŽNO JE STIČÍ

**VJESNIKOVA
PRESS
AGENCIJA**

Glavni i odgovorni urednik: Milivoj Pašiček
Izdavač: NISPRO VJESNIK (predsjednik Poslovnog odbora Vjekoslav Koprivnjak)
– OOUR Informativno-revijalna izdanja (direktor Božidar Radman) Predsjedavajući Savjeta: dr Ivan Krtalić
Adresa redakcije, izdavača i tiskare: 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4
Telefoni: 041/526-099, 515-555, 519-555 i 333-333
Telex: 21 121 YU VSK
Kolegij redakcije: Berislav Grabušnik (graf. ur.), Marija Jurela (urednik), Pavle Lugarić (zamjenik gl. i odg. urednika), Milivoj Pašiček, Biserka Pupavac (pomoćnik gl. i odg. urednika) Tisak: NISPRO
»Vjesnik«, OOUR Novinska rotacija i OOUR TM

Urednik: Ana Hrastović
Grafički urednik: Ivica Bartolić
James D. Nichols: Važno je stići
Naslov originala: Bullwhacker
Copyright: VPA
Recenzija: Tomislav Odlešić
Prijevod: Predrag Raos

Laso broj 798 izlazi 27. 1. 1989.
u nakladi od 60.000 primjeraka.

I

Bila je 1849. godina.

Sitna se prašina igrala nad ulicom, utrkujući se s toplim južnim travanjским vjetrom. Grad Independance još je spavao, pa izuzmemo li osamljenika u stolici na verandi hotela, nikoga još nije bilo na vidiku. Čovjek je izgledao kao obamro, a stolica mu se pod ostrim kutom naslanjala na pročelje zgrade. Ispred sebe ispružio je dugačke noge, a stopala su mu počivala na stupu pri kraju verande.

Vjetar donese miris zemlje i obora južno od grada. Većina kolonista već je bila na putu. Ostali će vjerojatno izgubiti godinu i mnogi od njih neće nikada vidjeti ništa zapadnije od Missouria. Doći će zima prije nego što stignu do cilja. A zima u planinama spušta se s olujama i snjegovima kakve je vidjelo malo bijelaca.

Čovjek na verandi je jedan od rijetkih koji je vidio planinske zime. William Todwell McClelland — tako se zvao — bio je ponosan što su mu dali ime Brđanin.

Već deset godina živio je ovdje. Kad mu je bilo četrnaest, vidio je kako mu se otac sa zapregom od šest volova strova-

ljuje s litice pod tonama zemlje što ju je razmekšala kiša. Sada, u dvadeset četvrtoj godini, poštovali su ga samo zato što je znao — goniti volove. A Mac se i trudio da svakome pokaže kako je najbolji gonič volova. Otac ga je naučio svemu što je znao, a ostalo su učinile godine na karavan-skom putu.

Kapci su mu zatitrali kad je osjetio da se lijevo nešto miče. Ipak je, iako je slučajnom prolazniku moglo izgledati da spava, bio sasvim budan.

Oblaci prašine valjali su se ispred sitne ženice dok je koračala prema hotelu. Daske su zaškripale ispod njenih ni pedeset kilograma.

Stala je kraj čovjeka u stolici, čekajući da opazi njenu nazočnost. Lice mu je pokrivao šešir s mrljama od znoja. Promatrala je njegovu otrcanu odjeću i nestrpljivo čekala.

— Mladiću, znam da ne spavaš. Došla sam da popričamo. Mogao bi me bar pogledati — reče napokon ona.

McClelland palcem odgurne šešir s očiju, pa je pogleda okom podlivenim krvlju. Crvena kosa i brada bile su mu tako spletene da je ženica bila

uvjerena kako nikad u životu nije vidjela češlja.

— Ne znam zašto bih te morao gledati da bih te mogao čuti. Osim toga, stala si baš na suncu, pa mi bliješti u oči — odvrati on i ponovno spusti šešir na lice.

— Rekoše mi da si gonič volova.

— I jesam. Najbolji u okolini.

— Potreban mi je gonič.

— Radim koliko mi se hoće. A upravo se oporavljam od jednog pijančevanja.

— Kolika ti je nadnica?

— Kad gonim volove, dobivam dolar na dan.

— Toliko ću ti dati.

— Ne zanima me.

— Pa što ćeš? Nećeš tu valjda sjediti cijelu godinu!

— Ne, gospodo. Sam i ja, čim ostanemo bez novca, odosmo u zemlju Šošona. Provest ćemo ljeto u lovu i ribolovu, a kad se spusti zima, možemo pokušati malo stavljati stupice.

— Nije baš neka ambicija.

Prestrašila se kad je naglo skočio iz stolca, zabacio šešir i zagledao se u nju svojim plavim očima.

— Nije baš neka ambicija, to je točno, ali što me briga! Za protekle četiri godine Sam i ja smo proveli četiri karavane do Kalifornije i Oregona i sad je dosta. I sad ćemo jednu godinu noge u zrak. Baš nas briga! Zašto već niste našla vodiča? Uostalom, već je prekasno da se krene.

— Bila sam ga našla. Davida Malcolma. Ali nas je ostavio kad je čuo za zlato u Kaliforniji. A ne možemo ostati ovdje do proljeća.

— Malcolm! Gospodo, budite

sretni što vam se skinuo s vrata.

— Ti si jedini ostao.

— To, gospodo, znači da je situacija beznadna. Sam i ja krećemo na sjever čim se obojica rastrijeznimo ili bankrotiramo.

Ženica se jedva suzdržala da ne plane.

Odmakne se od njega, kojemu je sezala jedva do ramena, povlačeći se od njegova daha što je bazdio na viski. Ali je istodobno osjećala da u njemu ima nešto što joj se dopadalo. Znala je: morat će se poslužiti drugom metodom, da bi uspjela.

— Možeš li barem odvojiti malo vremena — započne blažim glasom — da nas naučiš upravljati volovima? Platit ću ti za trud.

— Gospodo, možeš se objesiti, ali naučiti nećeš. Ja sam bio za glavu viši od tebe kad sam s time počeo, u jedanaestoj godini.

Sagne se i podigne bič što je ležao na podu. Pucne njime i nasmiješi joj se.

— Vidiš li onoga psa i kost što je drži među šapama?

Bič dugačak šest metara prasne i njegov vršak izbaci kost nasred ulice. Pas ih pogleda, prelijen da se pomakne. McClelland smota bič i pruži joj ga.

— Hajde, vrati mu kost.

— Ne bih mogla.

— Kao što ne bi mogla ni goniti volove.

Okrenula se i pošla od njega, ali je on zaustavi povikom:

— Jeste li već nabavili volove?

— Jesmo. I dvojica kola.

— Koliko volova?

– Četrnaest.
– A društvanice?
– Sedmero.
– Zna li itko od vas što je dobar vol?

– Ne zna.
– Onda je jasno kakvi su vam izgledi da ikad stignete do Kalifornije.

– Došli smo iz Georgije i nije nam ni na kraju pameti da se onamo vraćamo. Idemo u Kaliforniju, s tobom ili bez tebe!

– Kako se zoveš?
– Matilda Waycross.
– Vidi, Mattie, mlatiti volove nije isto što i tjerati mule. Prvo, te su životinje lukave. Drugo, jake su dozlaboga. Treće, ako koji od njih zabije nešto sebi u glavu, to će i učiniti, jer nema načina da ga razuvjeriš. Moraš biti lukaviji od njega.

Tako su, u razgovoru, stigli do obora. Mac pogleda volove, pa tužno zavrti glavom.

– Koliko ste dali za njih? – upita.

– Tisuću četiristo dolara.
– Schneider! – odjednom vikne. – Fritz Schneider, ispadaj odatle!

Fritz Schneider, vlasnik obora, proviri glavom kroz vrata.

– McClelland! Mislio sam da si već otišao na sjever.

Izide debeo čovjek, ljuljajući trbušinom, te gurajući košulju u hlače. Upadljivo je šepao jer ga je jednom bio nagazio vol.

Pričalo se da će izgubiti nogu, no to se nije dogodilo. McClelland preskoči ogradu i pride Schneideru.

– Koliko ti je Malcolm platio za ove?

– Ponudio mi je osam stoti-

na. Vraški puno! Baš sam se pitao što mu je na pameti.

– Čime ih možeš zamijeniti?

– Imam još samo dva. Jedan je opak kao pobješnjela mačka, a drugi je sitan, ali junačina.

– Uzimamo ih. Čini se da je Malcolm namagarčio ovu gospođu. Izmuzao joj je za ove tisuću i četiristo. Možda ti možeš pomoći da se situacija popravi.

– Učinit ću sve što mogu.

– Ovako! Svima ćeš katranirati papke, a malo im i kožu natrljati mlijekom, da im je jaram ne probije. Ovome bi dobro došlo i malo balzama. I sve ćeš to nabaviti u povećim količinama da se gospodi nađe na putu.

– Mac, to će stajati gomilu para.

– Gomilu si para namlatio u ovom poslu, Fritz.

Ode od njega i pride k Matildi.

– Kao što vidim, ove godine ništa od Kalifornije.

– Moramo pokušati. Dogodine moj muž, ako se ne domogne toplog suhog podneblja, neće više ni biti među živima. Liječnici misle da je toplo suho podneblje za njega jedina nada.

– Rekla si da vas je sedmero. A to su?

– Ja, muž, kći i četiri roba.

– Koliko vas zna raditi? Trebat će grbiti leđa od zore do mraka, po šesnaest, pa i dvadeset sati na dan.

– Abner i sin mu Mrvica. Pa i ja.

– Što je s mužem? Kćeri? S ostala dva roba?

– Muž mi je bolesnik. Kćeri

je šesnaest, a još je i premale-
na za svoju dob. Druga su dva
roba žena i jedna djevojka.

— Koliko je djevojci?

— Također šesnaest. Effy je
valjana i jaka žena, ali nikad
nije radila onako kao što si
opisao.

— Znaš što, Mattie, popričat
ću sa Samom, pa ako on hoće,
a ti nam pridodaš još sto i pe-
deset kad stignemo u Kalifor-
niju, posao je sklopljen.

— Ugovoreno! — uzvikne
ona radosno.

— Bravo! A sad da pogleda-
mo ta kola!

Kad su se primakli kolima,
Mac je zastao ugledavši dje-
vojku. Bila je sitna, baš kao što
je Matilda rekla, ali su joj gru-
di bile bujne i savršeno sklad-
ne — bila je to prava djevojka,
makar ponešto sitna.

— Ovo je moja kći Michele
— reče Matilda. — A ovo je
Effy — pokaže krupnu Crnki-
nju, a onda Crnca što je stajao
uz nju. — A ovo je Abner, njen
muž.

Mac skine šešir. Raščupana
mu se kosa prosula po čelu i
ušima. Odmakne je s očiju i
reče:

— Drago mi je.

I nadalje je gledao u djevoj-
ku. Bio je sav zbunjen. Prvi put
u životu postao je svjestan svo-
ga izgleda. A onda se, ponov-
no stekavši vlast nad sobom,
okrene k Abneru.

— Znaš li štogod o volovima?

— Ne, gospodine!

— Naučit ćeš dok stignemo.

II

Pošto je otišao iz tabora
Waycrossovih, Mac je potražio
prijatelja Sama.

Našao ga je kako spava pod
velikim hrastom. Zastao je nad
njim razmišljajući kako da mu
kaže što je bio naumio. Promat-
rao je njegovo nijemo crnačko
lice i razmišljao o danu kad
su se upoznali.

Prvi put ga je vidio kada je
veliku barkasu s volovima du-
gačkom motkom vukao k oba-
li. Promatrao ga je odozgo s
obale. Sam je sa svoje strane
bio jedini, dok su s druge stra-
ne vukla dvojica. Kad su pri-
stai, Mac se obratio crnoj lju-
deskari.

— Tko ti je gospodar?

— Nemam ga. Ja sam slo-
bodnjak.

— Možeš li to dokazati?

— Zašto bih ja vama išta do-
kazivao, gospodine?

— Nemoj se rogušiti. Nisam
ništa mislio. Ako hoćeš k meni
na kavu, dobro — pokazao je
na vatru i lončić na ugljevlju.
— Mislio sam samo, zašto da
čovjek lomi kičmu gurajući tu
motku za dvanaest dolara na
mjesec kad goneći volove mo-
že dobivati trideset.

— Trideset dolara, to je lije-
po — nasmijao se Sam. — Ali
su volovi uvijek gori od mula.
Opaki su. A osim toga, nikad u
životu nisam gonio nijednoga.

— Ja ću te naučiti. Podi sa
mnom na jedan pohod i ja ti
dajem riječ da ćeš biti dobar
gonič prije nego što ti pogled
padne na Tihi ocean.

— Tihi ocean — ponovi Sam.

— Čuo sam da je tako širok
da mu uopće ne vidiš drugu
obalu i da u njemu ima riba
većih od ove dereglije. Ali tko
bi u to povjerovao?

— Istina je.

Sam je čučnuo, pa se pom-

njivo zagledao u Macove modre oči.

— Zašto si odabrao baš mene? Mnogo je tu bijelaca, a osim toga, ja već imam posao.

— Kad sam te vidio, pomislio sam: ovaj je najjači ovdje. A samo su takvi za goniče volova. Ti bi jednom rukom mogao držati kola, a drugom im mijenjati kotač. Kako to da si slobodan? I kako se zoveš?

— Sam Wiggins. Rintao sam u polju za gospodina Wigginsa, dolje prema Natchezu, a onda sam se našao pri ruci kad mu je unuka pala u rijeku. Sloboda mi je bila nagrada. No ubrzo sam shvatio da nije sve tako ružičasto. Mjesecima nisam jeo, a onda sam počeo ukrcavati pamuk. Sad sam ovdje, da vidim malo svijeta.

— Sa mnom ćeš ga vidjeti više nego plutajući po toj rijeci. A upravljati volovima začas ćeš naučiti. Mene je naučio moj stari, a ja ću tebe. Treba samo prokužiti kako se rukuje bičem.

— Što ako ne naučim? Ode mi posao ovdje.

— Ako imaš dva-tri sata vremena, možemo vidjeti za što si sposoban. Nitko ne zna bolje od mene da se ne može preko noći naučiti kako se rukuje bičem, ali se volovi dadu tjerati i bez biča. Samo, za svaki korak koji oni naprave, ti moraš napraviti deset. Bez biča ćeš samo skakati od vola do vola.

— A što ću jesti dok budem učio?

— Dobio sam dvije zaprege za Oregon. Reći ću im jasno i glasno da još učiš, ali svejedno možemo tražiti petnaest dola-

ra na mjesec i što pojedeš.

Tako je upoznao Sama.

Za pet godina Sam je postao jedan od najboljih i najuglednijih goniča volova zapadno od Mississipia. A sada, dok je tu ležao, jedva znajući za sebe, izgledao je lijeno i bespomoćno.

— Koliko ćeš još stajati tako i remetiti mi san? — upita Sam ne otvarajući oči. — Što hoćeš?

— Ima jedna fina obitelj koju treba otpratiti do Kalifornije?

— Sada? — otvori Sam oči i podigne pogled prema nebu.

— Danas će biti još toplije nego jučer. Skoro je već ljeto. Ako smo mislili povesti koga za Kaliforniju, trebalo je poći još prije tri tjedna. Odakle ti ta luda zamisao?

— Udesio ih je Dave Malcolm. Nanjušio zlato, pa zbri-sao. Putovanje s njima činilo mu se valjda presporo.

— A što ćemo sa sjeverom? Znaš da nikad nisam ljetovao s Indijancima. A baš sam se tome veselio. Kako ja mislim, to su pravi ljudi. Ne gledaju te kao da si nastran zato što nisi bijelac. Baš mi se prohtjelo na sjever.

— I meni. Dok nisam upoznao tu obitelj. Potrebna im je pomoć. I jedna je zgodna cura s njima. Kći oštne sitne ženice koja drži sve konce u rukama.

— Aha, tu smo! Ti grizeš na malu. Ali ona ne na tebe! Nije ni čudo. No ako se malo počešljaš, tko zna što bi se sve moglo dogoditi. Kad si se posljednji put okupao i presvukao?

— Kad smo prelazili Plattu, vraćajući se iz Oregona.

– To je prije više od mjesec dana.

– I tebi je bilo posljednje kupanje!

– To je točno. Ali ja ne idem pjevuckati krasnim curicama.

– A sad ti malo mene poslušaj! Tebi je već skoro trideset i nisam baš vidio da bi se cure zbog tebe počupale.

Sam je prečuo ove riječi i omirisao zrak.

– Ova kava miriše kao da je skuhana baš za mene.

Mac natoči dvije šalice.

– Vratimo se osnovnoj stvari – reče.

– Promislit ću malo i reći ti što sam odlučio. Ali što ako se meni i dalje bude htjelo na sjever, a oni neka se snalaze kako znaju i umiju?

– Nadam se da neće biti tako – s uvjerenjem će Mac.

– Ako se ne varam, mogli bismo dobiti društvo – odjednom će Sam. – Čini se da smo se našli jednoj ženi na nišanu.

Mac podigne glavu i zirne ispod oboda. Matilda Waycross se, žustro gazeći, približavala k njima. Iza nje se vukao Crnac kojega je nazvala Abnerom. Mac se osloni na lakat i prička.

– To je ta ženica koja drži sve konce.

– To sam i mislio.

Kad se našla na dometu glasa, Matilda reče:

– Potražit ćeš svog prijatelja i onda mi reći misliš li ili ne misliš sa mnom.

– Upravo smo o tome razgovarali. Sam, ovaj ovdje, poći će do vašeg društvanca i reći što misli o tome.

Ona nije ni pokušala prikriti zaprepaštenje.

– Mislila sam da ideš porazgovarati s prijateljem. Nije bilo ni riječi o robu.

U trenutku i bez napora Mac se našao na nogama.

– Sam nije ničiji rob. On je svoj čovjek i prijatelj kojega sam spomenuo. Ako misliš da je važno što ti nisam rekao da je Crnac, onda nemamo o čemu ni razmišljati.

– To je u redu... samo što nisam ni mislila...

– Zovem se Sam Wiggins i rado bih vas sve upoznao – reče Sam, a potom se okrene Macu. – Ako si gotov, idemo.

Dok su hodali prema taborištu Waycrossovih, činilo se kao da Matilda osjeća nelagodu zbog Samove blizine, zbog toga što hoda zajedno s njom i Macom. Abner se vukao iza njih, onako kao što se od Crnca i očekivalo. Raspoloženje je, međutim, ubrzo stvorio razgovor o praktičnim stvarima.

Nisu još ni stigli do cilja, sa Sam je već donio odluku.

– Idemo, samo ako volovi budu mogli – reče. Matildi lice sine od sreće.

– Hvala ti! Hvala obojici. Već sam se bojala da ćemo ovdje ostati do slijedeće sezone.

– Možda bi to bilo najpametnije – odgovori Sam. – Krenut ćemo prekasno. Bit će to težak put. Trebalo je krenuti prije otapanja snijega.

Ponovo pogleda u nebo. Činilo se kao da vidi nešto što nitko drugi ne vidi.

– Upoznala sam dvije obitelji koje bi također na put. Jedni su Seldonovi, troje odraslih

i dvoje djece. A tu su i Draftonovi. Njih je šestero.

Mac je upita za irsku obitelj koju je bila spomenula kad su se posljednji put vidjeli.

— Oni su spremni, samo se s njima teško sporazumijevati. Samo stariji sin govori engleski.

— To nam ionako neće biti potrebno, samo ako znaju raditi i boriti se. Trebalo bi nam dva puta toliko ljudi koliko imamo. Jaki smo samo toliko koliko je jaka najslabija obitelj.

Matilda osjeti da se to ticalo nje i njezinih, pa odvrati prkosno:

— Uspjet ćemo.

— Mattie, ne brineš mene ti i tvoji nego me brinu ti volovi.

Došli su do obora.

Sam se zagleda u volove. Schneider je pošteno obavio posao. S nakatraniranim papcima kretali su se mnogo lakše. I rane su bile premazane. Samo se jednome, koji se kretao nekako ukočeno, stanje nije popravilo. Obojica su svu pažnju usredotočili na njega.

— Što veliš, Same? Hoće li moći?

— Malo mi je sumnjiv, ali bih ga ipak poveo. Možemo ga upregnuti s kojim snažnijim, pa da vidimo hoće li se razgibati. Možda već za koji dan bude sasvim dobro vukao.

— Dakle, imamo posao.

— Posao je preblaga riječ — odgovori Sam i zavrti glavom.

— Ipak bi mi bilo draže da smo krenuli prije dva tjedna. Ako kiše stignu do Platte prije nas, moglo bi nam se dogoditi da ne možemo prijeći.

Mac ponovo pogleda u nebo, no ponovo nije vidio ništa šta bi upućivalo na teške kiše.

Sunce je žarilo kao da je već ljeto.

Ostatak su dana proveli provjeravajući opremu.

III

Draftonovi su bili čvrsti ljudi, farmeri iz doline Chic. Ira Drafton je bio čovjek od četrdesetak godina, nizak i nabit, s rukama kovača, ogrubljenim i žuljevitim. Žena mu je bila za glavu viša i vjerojatno teža od njega. Njihova su tri sina bila čiste očeve kopije, dok je kći bila visoka poput majke. No i kćerino je lice bilo grubo kao u oca.

— Jedino što me o njima brine — reče Mac dok su išli prema taborištu Seldonovih — jest to što im je zaprega od mula i konja. Bilo bi mu draže da su volovi.

— Znaš da i konji i mule mogu potegnuti, samo ako se zna postupati s njima. A ovi nisu od onih koji svoju stoku tjeraju pod ledinu. Jedan od sinova nije prestao timariti konje otkako smo ovdje.

Seldonovi ih se nisu dojmili kao Draftonovi. John Seldon je bio slabić: kako mu je žena svirala, tako je plesao. Imali su dvoje djece, sinčića od sedam i kćerkicu od dvije godine. Peti u družini bio je brat Seldonove žene, po imenu Leon Staley. O sebi kao zavodniku, kako se činilo, imao je vrlo visoko mišljenje. Ruke su mu bile mekušne, no hitre, uvježbane dizanjem čaša i miješanjem karata. Grubi mu je kaputić bio u ne skladu s kicoškom svilenom košuljom, a u pasu je bio kruto utegnuto širokim pojasom o

kojemu su visjela dva umjetnički izrađena revolvera.

— Volovi i kola su im u takvom stanju u kakvom bih volio vidjeti Waycrossove — reče Sam kad su odlazili. — Nadam se da će Seldon znati njima upravljati. Jedno je dovesti ih iz Illinoisa, a sasvim drugo to što je pred nama.

— Istina je, Same.

Dogovor je bio sazvan za kasno popodne. Svi su se okupili da naprave plan putovanja.

Mac je poslušao Samove savjete, pa se okupao i presvuкао. Na sebi je imao svoje najbolje odijelo. Brada i kosa bile su mu podrezane. Lice mu se presijavalo.

Sad je prvi put, u maloj skupini oko vatre, opazio i Cameronu Waycrossa, oca obitelji. Raspoloženje je bilo svečano, koliko su to dopuštale prilike.

— Posluži se kavom, mladiću — reče Carmeron i ispruži ruku. — Ili si za nešto žešće?

— Neka bude kava. Volio bih ujutro naći put.

— Gdje ti je prijatelj?

— Sad će i on.

Čučne do vatre da natoči kave, no kad je podigao pogled, djevojka koju je sve vrijeme tražio očima bila je s druge strane. Upravo u taj čas ustane Cameron Waycross i zatraži riječ.

— Ljudi — otpoče — s nama je čovjek koji vjerojatno bolje od ikoga zna što nas čeka. Ja bih ga zamolilo da nam kaže sve što bi nam moglo biti od pomoći. Mac, izvoli.

— Ja baš nisam neki govornik — promuca Mac. — To je posao koji obično prepuštam Samu.

— Ali njega nema.

— Dobro. Sam i ja smo o svemu pričali cijeli jučerašnji dan, pa smo zaključili da su nam, o obzirom na zakašnjeli polazak, izgledi najbolji ako pođemo na jug, preko Cimarona do Santa Fea. Tako ćemo...

Prekine ga žamor isuviše glasan da bi se na nj mogao oglušiti.

— Gospodine McClellande — istupi Ira Drafton — mi smo bili zamislili da pođemo preko Forte Halla. Ja i moji namjerili smo u kraj oko Sutter Forta. Ovako bismo se, čak i kad dođemo u Kaliforniju, našli osamsto kilometara daleko od cilja.

— Istina je, gospodine Draftone. Da smo pošli prije tri tjedna, sad bismo već bili na Platti. Ali nismo. A dok dođemo do Humboldta, već može biti i rujan, a tada već nije zgodno prelaziti prijevoj Truckee.

— Pa ipak...

Onda se umiješa glas Leona Staleya i dobaci:

— Možda se bojiš da tvoji, s tim volovima, neće moći preko tako visokog prijevoja?

Mac se nakostriješi da mu odgovori, ali je Sam, koji se u međuvremenu neopazice priključio skupu, bio brži.

— Možda vam svima bude jasnije ako vam velim da se prijevod Truckee odnedavno zove Donner. Njegovi su ondje izgubili tri tjedna, a ostatak priče znate.

— Meni se čini da bi gospodin Drafton nešto želio reći, i to bez upadanja u riječ —

oštro će Leon i okrene se prema vodi svoje grupe.

— Mislio sam još nešto dodati, ali nakon ovako valjanog razloga možda više nema potrebe.

Sad se prvi put javi i Matilda.

— Ja razumijem koliko je to nezgodno, ali znam da je potrebno, ako uopće želimo stići onamo, slušati ljude koji znaju više od nas. Neka nam Mac kaže koliko je puta bio u Kaliforniji.

— Nisam brojao, no bit će deset ili jedanaest puta. Prvi put još trideset osme. Znam da ste uzgajivači jabuka i da ćete zakasnuti. Ali treba odlučiti što je važnije: stabla ili životi.

— Molim, molim, prihvaćam razloge — odgovori Drafton.

— Mulama bi bilo još teže nego volovima — reče Sam. — One jesu brže, ali lakše posustanu. Napose u snijegu. A snjegove između Humboldta i Sacramenta ovdje nitko osim Maca nije ni vidio. Smetovi po trideset metara duboki. Velika stabla zatrpana iznad krošnji. Istina je da ima brda i na jugu, ali ona su sitnica prema onima na sjeveru. Moraš ići hrptovima gora da ne upadneš u snijeg, a ondje je tako studeno da životinjama od studeni pucaju papci i rogovi. Znaju se i smrznuti. A vol sve to lakše podnosi od mule ili konja.

Začu se žamor, pa zavlada tišina. Onda istupi Matilda.

— Čula sam da svaka karavana mora imati jedna kola na čelu, a taj koji njima upravlja je vođa puta, čija je riječ posljednja u slučaju spora. Mislim da takvog čovjeka imamo

u gospodinu McClellandu. On će se brinuti i da se poštuju zakoni karavane i za tu će dodatnu odgovornost biti dodatno nagrađen.

Svi su se suglasili, samo Leon Staley nije rekao ništa.

IV

Mac i Sam su stigli do taborišta kraj potoka još prije sunca i zatekli sve vrlo uposlene pripremama. Matilda je izdvojila stvari koje je mislila ostaviti — među ostalim i harmonij. Kraj njega je bila željezna peć i gomila drangulija. Veliki sanduk prepun salonske odjeće i ženskih sitnica stajao je razvaljenog poklopca.

— Jeste li sada zadovoljni, gospodine McClellande? — začuo je glas iza sebe.

Okrene se i ugleda Michele. Dugo je šutio prije nego što je odgovorio.

— Tako je u životu. Mislite li to samo tako ostaviti?

— Neke su žene u gradu pokazale zanimanje za ove stvari. A harmonij će preuzeti župnik. Ponudio se da nam ga vrati ako bismo ga ikad mogli prebaciti do Kalifornije.

— To je dobro.

Potom su cijeli jedan sat slagali zapregu, što uopće nije bio jednostavan posao. Posebno je pažnju trebalo posvetiti svim masnicama i ranama kako su ih jarmovi ostavili na volovima. A ni parove nije bilo lako uskladiti.

Za put se spremala i četvrta obitelj — O'Bainovi. Macu se svidao način na koji se ophode sa životinjama. Prišao im je i progovorio s jedinim od njih koji je govorio engleski, viso-

kim momkom od kojih dvadeset godina.

— Čini mi se da se razumiješ u volove.

— U Irskoj ih upotrebljavamo za oranje — odgovori ovaj s jakim irskim prizvukom.

Otac mu je stajao s boka, dok mu se lice žarilo od ponosa što mu sin govori engleski. Onda nešto reče na irskom i prička da sin prevede.

— Tata bi volio znati biste li nas naučili kako se rukuje bičem.

Mac se nasmiješi i kimne starome.

— Možemo pokušati ako bude vremena. A kako se ti zoveš?

— Devlin, a tata je Sean.

Vrativši se svojoj zaprezi, postavljenoj na čelo kolone, Mac je stao uz prednje kotače. Skinuo bič, zabaci ga natrag, protegnuvši njegovih šest metara po prašini, a onda ga izviče i ljuto njime pucne uz uho prvaka. Lanci su se zategli, a kotači počeli polako okretati kad je svih šest životinja pošlo za vodom.

Za Macom su pošli i ostali, unaprijed dogovorenim redom. Sam sa drugim kolima Waycrossovih, pa Drahtonovi, Seldonovi i na koncu O'Bainovi. Leon Staley i mladi Drahton bili su na konjima.

Mac pogleda u nebo i procijeni da još nije ni devet sati. Osvrne se i osjeti nekakvu mješavinu stida i ponosa, ponosa što je vođa i stida zbog male karavane.

Cameron Waycross je bio jedan od malobrojnih koji nisu pješačili. Sjedio je na klupi na prvim kolima.

— Sve u redu? — upita Mac.

— Bilo bi kad bih mogao nečim pomoći. Dok svi nešto rade, jedino sam ja besposlen.

— Sada posla ionako nema, ali je dobro da su puške uvijek nabijene i spremne. Mogli bismo ih skupiti tako da su stalno pod vašim nadzorom.

— Kada? — upita, a oči mu bljesnu od želje da bude od koristi.

— Kad se utaborimo.

Potom zavlada šutnja.

Sunce se već bližilo kada je Mac postao svjestan toga da uz njega netko hoda. Okrene se i opazi Michele. Ona mu se nasmiješi, pretvarajući se da ne opaža njegovu zbunjenost.

— Vidjela sam što radiš s tim bičem. Je li to teško naučiti?

— Vrag bi ga znao! Mlatio sam njime još dok sam bio dječarac. Ni sam ne znam ni kada sam ni kako naučio. Ali Samu nije bilo teško.

— Bih li i ja mogla polušati?

— U svako doba. Možda čak naučiš tući volove.

— Čisto sumnjam — nasmije se i odmahne glavom.

Laknulo mu je kad im se pridružila Matilda.

— Volovi krasno vuku — reče on — ali to je pjesma prema onome što slijedi. No ovaj dio puta ipak nečemu služi: ili će steći snagu ili će posustati.

Prvi put otkako je pristao da pođe osjećao se zaista ugodno.

Bojažljivo je motrio Michele sve dok Matilda nije počela promatrati njega, nakon čega se u njega vratila stara zbunjenost.

Jedan je vol počeo zaostajati i Macov se bič ispruži. To ga je malo rastreslo. Ditty je za-

uzela položaj ispred zaprege i Mac je s pomiješanim osjećajima gledao kao se Michele pridružuje crnoj djevojci.

Onda na sebi ponovno osjeti Matildin pogled.

— Sad još mogu ići ispred njih, ali za tjedan dana morat ću ostajati ovdje — reče on.

— Sve će biti kako ti veliš. Kad god budeš mislio da je nešto za njih opasno, samo reci — odvrati ona, na trenutak zašuti, a kad je ponovno progovorila, glas joj je bio izmijenjen. — A Michaele, kako ti se ona dopada?

Osjetio je kako mu je lice planulo.

— Nikad nisam sreo takvu djevojku. Takve se djevojke i ne sreću često.

— Drago mi je što tako misliš, Mac. I drago mi je što ne sumnjaš da ćeš nas provesti, makar se bilo što dogodilo. Bojim se da smo Cameron i ja živjeli isuviše povučeno. Spočetka ćemo ti biti od male pomoći, ali vjerujem da ćemo nešto naučiti. Eto, čak sam se i na Sama počela nekako privikavati.

Abner, koji je žustro koračajući upravo stigao do Maca, objasni mu da je krdo što se vuklo za karavanom prepustio Mrvici.

— Nađi kakvu dobru, dugačku štapinu. Pripazit ćeš malo na volove dok ja pogledam što je s ostalima. Već su četiri sata otkako smo krenuli, pa bi bilo dobro sve provjeriti.

Domalo se Abner vratio s dugačkom savitljivom štapinom, pa zauzeo mjesto negdje pri sredini zaprege.

— Nemoj ih time mlatiti —

reče mu Mac — samo ih malo podbodi.

Mac se odmakne ustranu i promotri zapregu. Vol što se vukao ukočeno nije se ništa popravio. Kretao se kao da ga bole zglobovi. Sam mu pride i odmahne glavom.

— Ovog bismo lako mogli izgubiti — reče. — Ponekad mi se čini da zabušava.

— Vidjet ćemo do noći što će s njim učiniti. Ovi brežuljci pred nama pokazat će nam sve što želimo znati.

Sam kimne.

Zatim su zastali, promatrajući karavanu kako prolazi. Našla je Draftonova zaprega. Mule su koračale kao na paradi. Bile su njegovane bolje od mnogih jahaćih konja.

— Prave mule, ha! — reče Drafton ponosno, vidjevši njihove zadivljene poglede. — Ja sam ih uzgojio. I pametne životinje. Kad bi se moj stari napio, samo bi se svalio u kola. Mule su znale put kući, pa bi se pobrinule za ostalo.

— Svaka čast mulama — reče Mac sumnjičavo — ali vol je ipak vol.

— Svaka moja mula može potegnuti bolje nego tvoj vol.

— Ne kažem ništa, ali prava kušnja dolazi u pustinji, a onda u brdima. Sad vam se možda čini da vas naši volovi zadržavaju, no kako će se mule držati kad postane zaista gadno?

— Ja u njih vjerujem. I siguran sam da me neće iznevjeriti.

— Nadam se.

Zatim je došao John Seldon uz lijevog pravaka kojega je poticao kratkim bičem.

— Bilo bi mi drago da nađeš

nešto duže. Mogle bi ti te životinje nagaziti nogu.

— Pokušao sam s drugim bičem, ali ne ide. Ne mogu naučiti i gotovo. Ali se volovi bolje drže. Kao da im prija mala šetnja.

— Udebljaju se i ulijene — nasmiješi se Mac. — Isti su kao i ljudi.

Zatim su došli O'Bainovi, koji su se Macu dopadali sve više. Koračali su žustro i za njih je bio najsigurniji da će izdržati.

— Dodavola — promrmlja — kad bi bar znali engleski.

— Molim? — upita Devlin koji je upravo prolazio.

— Žao mi je što ne mogu razgovarati s tvojima.

— Napola možda i možeš. Oni engleski ne govore, ali ipak pomalo razumiju.

— A gdje si ga ti naučio?

— Bio sam mornar na engleskom brodu. Zaradivao sam da mogu otići u Ameriku.

— Zašto nisi ostao na zemlji?

— Zašto nisi ti?

— Nikada nisam na njoj ni bio. Mati mi je umrla kad mi je bilo pet godina, a stari se naprosto spakirao i otišao samnom na zapad. Kad je on umro, što mi je drugo preostalo nego da nastavim gdje je on stao.

Mac se vrati svojoj zaprezi, a Abner zaostane da se pridruži Samu koji ga je učio kako se rukuje bičem. Obojica su se počela srdačno smijati kad je Abner tako nespretno zamahnuo da mu se bič obavio oko vrata.

Mac je znao da će prvog tjedna biti malo prepreka, pa je to valjalo iskoristiti da se nadoknadi što više izgubljenog

vremena, ne štedeći pritom ni životinje ni ljude. No već sredinom popodneva prvog dana Leon Staley dojaše do njega da mu postavi pitanja koje je i očekivao.

— Kad će biti podnevni odmor?

— Kad zađe sunce — reče Mac i mahne glavom prema nebu.

— Ljudi neće izdržati takav ubrzani hod.

— To je moja briga. Ako izdrže volovi, izdržat će i ljudi — odbrusi Mac, čiji je prezir prema Staleyu bio iz susreta u susret sve veći. — A ako misliš sav put projatati, onda bi ti bilo pametnije da brineš o konju. Već je počeo plaziti jezik. Možda ne bi imao ništa protiv toga da se malo odmori. Jesi li mu se bar malo skinuo s leđa?

— Moj konj je moja briga.

— A moja je sve ostalo. Je li ti sada sve jasno, Staleyu?

Staley okrene konja i odgalopira do kola svojega šurjaka.

Macovu su pozornost uto privukle dvije djevojke na čelu karavane. Do ušiju mu dopre njihov zvonki smijeh, a ruke su im bile pune cvijeća.

Najednom susretne Michelin pogled, no odmah joj skrene nekamo iza njegovih leđa, a na njenom se licu pokaže iznenađenost.

— Zašto su Sheldonovi stali?

Mac se okrene. John Sheldon je izvukao svoja kola iz kolone i O'Bainovi su upravo zauzimali njegovo mjesto.

Mac daje znak Abneru. Nešto nije bilo u redu. Crnac pri-trči i Mac mu preda zapregu. Ljutiti otkorača do Seldonovih.

— Zašto ste stali?

— Leon misli da bismo se mogli malo odmoriti. Ako malo zaostanemo, lako ćemo vas poslije dostići.

Staley je sjedio u sedlu, na sigurnoj udaljenosti, prepuštajući šurjaku da se sam objašnjava s Macom.

— Nema stajanja dok svi ne stanemo. Ubacuj se iza O'Bainovih. Stajemo kad se smrači, ne prije. Moramo nadoknaditi tri tjedna, a ova je ravnica jedino mjesto gdje to možemo pokušati. Moramo svakog dana prevaljivati barem trideset pet kilometara. A to znači da moramo zapeti iz petnih žila od rane zore do crnoga mraka.

— Lako vas dostignem.

— Da, lako, ali ako budeš tjerao zapregu tako brzo da joj prisjedne i odmor! Ako svi počnemo tako, razvući ćemo se od nemila do nedraga.

Sad progovori i gospođa Seldon:

— Baš kako sam ti rekla, John! Idemo!

Bez ijedne riječi Seldon zauzme mjesto iza O'Bainovih.

Mac ode do Staleya i uhvati uzde njegovog konja.

— Gospodine Staleyu, ako vam se ne dopada moj način, put vam je slobodan — reče i pokaže palcem preko ramena na zapad. — Možeš naprosto pokušati sam. Ako ti nađemo kosti, ljudski ćemo ti ih pokopati. Naravno, budemo li imali vremena.

Ispusti mu uzde i pusti ga da odjaše. Osjećao je da on nije jedini kome je Leon počeo nagrizzati živce. Tu bi moglo biti nevolje. Trebalo bi učiniti nešto da se smanji napetost koja je počela rasti.

Konačno je na zapadu obzor progutao posljednji djelić sunca i Mac je zaustavio svoju zapregu kraj potoka. Ostali su slijedili njegov primjer, te oko kristalno bistre vode opisali polukrug.

Raspregli su volove i mule. Mac pregleda životinje. Dobro su se i držale ako se uzme u obzir što su sve toga dana prošle.

Kad je desnom prvaku skinuo jaram, ovaj duboko uzdahne kao da se otarasio kakvog opakog dušmanina.

— Ne daj se, starino, tek je počelo — reče mu i pljesne ga po pleću.

— Uvijek s njima razgovaraš? — upita ga Matilda koja je sve to promatrala.

— Dogodi se. Pokatkad mi se učini da su pametniji od nekih ljudi.

Nije mislio ni na koga određeno, ali kad je to izgovorio, shvatio je kako njegova primjedba opće nije općenita.

Leon! Da, Leon Staley! Jedina je nada da će ga Seldonova urazumiti prije nego što to bude morao učiniti on. A to ne bi bilo dobro.

V

O podne četvrtoga dana Mac je procijenio da su prevalili nekih sto i trideset kilometara, pa je prvi put otkako su krenuli odredio dulji odmor. Poredali su kola u krug i u njegovom središtu zapalili zajedničku vatru za kuhanje.

Mac se nasloni na kotač svojih kola i pričekao da mu priđu Sam, Abner i njegov sin.

— Možda smo ovih dana volove gonili previše. Dvadeset i

pet kilometara na dan to je najviše što mogu postići.

— Od toga su samo postali pravi. Čini se da je ovo i volovima i ljudima pomoglo da malo očvrsnu — odgovori Sam i potapša ga po ramenu.

Tada Macu nešto drugo privuče pažnju.

Vidio je kako je Michele izašla izvan prostora ograđenog kolima. Malo se umirio kad je vidio da je za njom domalo pošla i Matilda, ali je ipak, kad su se obadvije vratile, stupio u središte tabora.

— Ljudi, molim malo pažnje! Odsada pa dalje nitko ne smije sam izvan ograđenog prostora. Moraju biti po dvoje ili troje. Već dugo nije bilo sukoba s Indijancima, ali se nikad ne zna. Pokatkad znaju dani ma slijediti karavanu, vrebajući na nekoga tko će se odvažiti da se od nje udalji sam.

— Indijanci? Pih! — reče Leon Staley.

— Leone, dosta — ušutka gospođa Seldon svojega brata.

Mac joj se zahvali smiješkom, pa se vrati na svoje mjesto kraj kola. Kad sjedne do Sama, ovaj mu reče:

— Možda bi zaista bilo pametno dati tom klipanu po gubici.

— Tako je! To bih rado vidio! — reče Mrvica, a široki mu se smiješak razlije licem.

— Ti, mali, šuti! — reče njegov otac.

Mac ustane.

— Ovako, nikad nećemo do Kalifornije!

Ode do O'Baina i, prisjećajući se što mu je rekao njegov sin, reče ocu:

— Volio bih da nas tvoj Dev-

lin vodi ostali dio dana.

O'Bain se nasmiješi, pozove sina i objasni mu što Mac hoće.

— Vidi — reče mladić — rekao sam ti da razumije. Kazao mi je da želiš da ja jašem ispred karavane.

— Tako je. A sa sobom ćeš povesti i mladog Draftona. Kad budete gotovi, dodite da vam kažem što vam je činiti.

Ubrzo su obojica bili pred njim.

— Izjašite kilometar do kilometar i pol. Našu brzinu znate, dakle ne idite predaleko. Bit će najbolje da jašete u razmaku od pedesetak metara, a ne da se zabijate jedan u drugoga. Otvorite oči, pa ugledate li prašinu ili konjanika, to ili bilo što sumnjivo, vratite se da nam javite.

Dva su mladića odjahala, ispraćena zabrinutim pogledima roditelja.

— Morat ću porazgovarati s njihovima kad krenemo — reče Samu, ali ga ovaj, zaokupljen zapregom, nije mnogo slušao.

— Morat ću zamijeniti malog šarenka — reče zabrinuto.

— Misliš li da bismo ga već mogli izgubiti?

— Možda bi mu bilo bolje da nekoliko dana hoda izvan zaprege.

— Što je s ranama na ovom velikom smeđem? Je li mu bolje?

— Izvana je bolje, ali iznutra... možda bismo morali rezati, a mrsko bi mi bilo.

— Misliš da meni nije.

Dan je prošao bez događaja. Mac je porazgovorio s roditeljima momaka, ali ništa nije pomoglo. Zabrinutost je ostala.

Znao je: protiv toga pomaže samo vrijeme.

Uvečer su se, međutim, momci sretno vratili i smjesta javili Macu.

— Hoćeš li da i sutra budemo u prethodnici? — upita Devlin.

— Od danas ćemo je morati imati. Ne očekujem da to svaki dan budete baš vi, ali netko će morati biti.

— Mi — reče William Drafton spremno.

— Nije to igra.

— To znamo. Ali ako do čega dođe, bolje da budemo prvi koji će to doznati.

Mac kimne, a onda se okrene k Samu:

— Da vidimo što je s volom, pa da smo s time gotovi.

— U čemu je nevolja? — upita Drafton koji im se u međuvremenu priključio.

— Izvana je zaraslo, ali je unutra gadno. Bojim se da ćemo morati rezati.

Ira Drafton izbliza pogleda volu rame i dotakne ga na nekoliko mjesta. Po trzanju vola mogao je odrediti dokle se širi potkožna rana.

— U pravu ste, nema druge nego rezati. Da vam pomognem?

— Što misliš, Draftone, da samo probušimo ili da sve izrežemo? — upita Mac.

— Sve rezati — reče Drafton.

— Onda tjednima neće biti ni od kakve koristi, ali ni ova-ko od njega nemamo ništa — doda Sam.

Mac vrškom noža opiše tanku crtu oko bolnog mjesta, ali kad je oštricom probio kožu, vol se počeo jako otimati. Jedna mu se noga oslobodila veza te

okrznula Abnera po glavi i odbacila ga u travu. Prekinuli su operaciju, tražeći novo rješenje.

— Imam u kolima čistog alkohola — reče Drafton. — Ako njime natopimo cijelo rame, možda malo odrveni.

— Daj ga amo, Draftone! — reče Mac i čučne.

Dok mu se alkohol slijevao niz izranjeno rame, vol je puhao i ritao se, ali se onda pomalo smirio. Mac napravi još jedan rez. Životinja je bila mirna.

— Rekao bih da će ići — reče Drafton.

Sam osjeti kako ga hvata slabost od tolike krvi, no druge sve to kao da nije mnogo diralo. Kad se smrad gnoja počeo izljevati iz rane i doprodo Samovih nosnica, ovaj ispusti vola i s gađenjem odskoči. Osjeti stid, ali nije mogao izdržati. Ostali su se samo nasmi-jali.

Mac vješto očisti ranu, sasu u nju puščanoga praha i spali ranu. Krvarenje je polako prestalo. Zatim sjedne i upitno pogleda Draftona.

— Valjan posao — s odobravanjem kimne uzgajač mula.

— Ali sad dolazi najgori dio: kako će se ponašati prema nama kad se uspravi na noge.

— E, sada možemo krenuti dalje! — reče Mac i ustane.

Uvečer osmoga dana stigli su do početka neravnog terena, do bregova što su se protezali u daljinu.

— Ovdje skrećemo na jug i idemo tako četiri dana — reče Mac kolonistima. — Ova ćemo brdašca zaobići, ali nas dalje čekaju još veća — doda i okrene se Williamu i Devlinu. —

Odsada ćete jahati svaki s jedne strane, hrptovima. Iz doline ne biste ništa vidjeli, kao što nećemo ni mi. Ovisimo, dakle, posve o vama.

Momci kimnuše. Počeli su osjećati svoju vrijednost i ponositi se njome. Znali su da će se prilike izmijeniti kad se ponovo nađu na ravnici.

Kad su naišli na ubijenog bizona, Mac počeo noću postavljati straže. Kada su naišli na još četiri, Mac se povjeri Samu:

— Počinjem se vrpeljiti. Ne znam dokle će Indijanci trpjeti da im pohlepni kopači zlata ubijaju bizone zbog jednog ručka, a ostatak prepuštaju lešinarima.

Kad se spustila noć, smrad ubijenih bizona postade tako jak da su se ljudi premještali u zavjetrinu kako bi dim vatre prigušio mirise.

Mac ustane još prije prvih sunčevih zraka i bio je prvi koji ih je ugledao.

Jedva stotinu metara daleko stajala je mala skupina Indijanaca i promatrala ih bez riječi.

Mac gurne Sama nožnim palcem. Sam se trgne kad ih je ugledao. Zatim se obojica polako digoše na noge. Osjećaj da se nešto zbiva probudi i O'Baina. Ruka mu se odmah našla na pušci. Mac uhvati njegov pogled i vrlo odlučno odmahne glavom. O'Bain s olakšanjem ispusti oružje.

Sam i Mac su se prošetali između usnulih ljudi i oprezno ih probudili, tiho ih upozoravajući da ne prave nikakve nagle kretnje.

Taborište se polako budilo. Svi su ostali mirni i oprezni.

Otvoreno izlažući obadvije

ruke pogledima Indijanaca, Mac krene prema njima.

Kad im je prišao, jedan od Indijanaca ustane i pokaže bijelcu obadva dlana da bi ga uvjerio da ne nosi oružje. Zaustavivši se na nekoliko metara, Mac najprije pokuša razgovarati na engleskom, no potom prijede na jezik znakova.

Indijanac širokom kretnjom obuhvati svoje pratitelje, a onda pokaže na usta. Bili su gladni. Zamahne s tri prsta iznad glave. Nisu jeli već tri dana.

Okrenuvši se prema taborištu, Mac dovikne ljudima:

— Stavite još jedan lonac, imamo goste na doručku.

Dade Indijancima znak da dođu za njim, pa se vrati u logor. Morao je umiriti suputnike.

— Ničega se ne bojte — reče im. — To su Arapahi i prijateljski su naklonjeni. Samo ne pravite nagle kretnje. Spusite oružje i smiješite se.

Kad su Indijanci posjedali uz vatru, Mac ih izbroji. Bilo ih je devet.

Matilda dohvati s ugljevlja tepsiju s netom ispečenim kruhom i pruži im ga. Najbliži Indijanac odlomi sebi komad, a ostatak dade dalje. Nasmiješi se domaćici, a ova mu uzvрати istom mjerom.

Domalo se i ostale žene povedoše za njenim primjerom. Kad su se svi Indijanci nahranili, žene stadoše peći kruh za svoje obitelji.

Jedan od Indijanaca ustane i pride Samu. Vrščima prstiju protre njegovu mišicu, pa pogleda je li na njima ostala boja. Kad je vidio da se ništa nije promijenilo, prijede dlanom

preko lica, pa smijući se pokaže dlan prijateljima. Sam se srdačno smijao zajedno s njima. Još je nekoliko Indijanaca na sličan način ispitivalo Abnera i Mrvicu.

— Čini mi se da si stekao prijatelje — reče Mac Samu.

— I tko to! — odgovori Sam uz smijeh. — Ne kažem da nisam crn, ali ti momci nisu mnogo bjelji od mene. Kad bih samo znao što ih toliko čudi!

Nakon doručka Ira Drafton izvadi iz vreće jabuku i pruži je najbližem Indijancu. Ovaj je pažljivo promotri. Ira mu daje znak da se to jede.

Indijanac oprezno zagriže, a onda se nasmiješi kad mu sok poteče niz bradu. Obrati se svojim suputnicima. Svi su istupili da uzmu svoj dio. Kad je s tim bilo gotovo, Ira daje njihovom mladom poglavici punu vreću. Ovaj se nakloni u znak zahvalnosti, pa s pojasa uzme neki mrki smotak i pruži ga Iri.

S darom u ruci, Ira se upitno okrene k Macu.

— Je li to ono što mislim da jeset?

— Ako misliš da je to skalp nekog Meksikanca, posve si u pravu. Arapahi se s njima tu-ku već godinama.

— Za tim zaista ne osjećam želju!

— Morat ćeš ga zadržati dok ne odu. Vrlo ćeš ih uvrijediti ako im ga vratiš — reče Mac, a onda se obrati družbi: — Skupite sve što možete: grah, kukuruz, brašno, usoljenu svinjetinu i sušeno meso. Sve što bi ovi ljudi mogli odnijeti svojim obiteljima. Po onome što

smo vidjeli, neće im biti baš lako uloviti bizona.

Jedan od Indijanaca se udalji i domalo se vrati s konjima i vrlo mladim indijanskim dečkićem. Moglo mu je biti trinaest ili četrnaest godina; bio je premlad da bi sjedio s muževima, ali dovoljno star da bi već mogao učiti lovačko umijeće.

Poglavica položi jednu ruku sebi na prsa, a drugu dječaku na glavu. Mac daje trzajem glave znak Abneru da učini isto. Abner položi jednu ruku na svoja prsa, a drugu Mrvici na glavu. Dva su se ponosna oca nasmiješila jedan drugome.

Mac izvuče svoj manji nož i pruži ga malom Indijancu. Momčić ga promotri sa zadovoljstvom i uputi pogled ocu. Onda iz torbe prebačene konju preko vrata izvadi kremen i pruži ga Macu. Ovaj ga pritisne na srce, da pokaže koliko ga cijeni, a onda ga spremi u kesu za pojasom.

Kad su Indijanci odjahali, njihovi su domaćini uzbuđeno zagrajali. Bili su ugodno dirnuti prvim susretom s Indijancima.

Mac negdje straga ugleda Staleya.

— Staleyu, dodi ovamo! — dovikne mu.

Ovaj se nije ni pomakao.

— Trebalo je da budeš na straži, a gdje si, dodavola, bio?

Kad mu je prišao, Staley odstupi, a ruke mu polako kliznuše prema revolverima kojima je bio naoružan s obadviju strana.

— Dotad još nismo vidjeli Indijance. Bilo mi je hladno vani, pa sam se vratio u logor — reče i zastane da bi duboko

udahnuo. — Bili su prijateljski raspoloženi. Ništa se nije dogodilo.

— Ovaj su put bili prijateljski raspoloženi. Drugi put moglo bi biti drukčije. Neprimijenost do posljednjeg časa njihovo je najbolje oružje. Ako još jednom napustiš dužnost, tako mi svega, ovaj će ti bič pokazati što o tome mislim. Jesmo li se razumjeli?

Staley prezrivo hukne, glumeći hrabrost. Čak se i njegova sestra, gospođa Seldon, od njega okrenula s gnušanjem. Činilo se da njeno nezadovoljstvo dublje djeluje na njega od Macove srdžbe.

Mac daje znak Johnu Seldonu, pa se s njim udalji iz skupine.

— Johnne, ne znam što je s tim Staleyem, ali nam je svima mogao pribaviti veliku nevolju. Istina je da se neki Indijanci ne bore noću, ali se samo budala u to može pouzdati. Da im se samo prohtjelo, danas bi im za pojasima visjeli naši skalpovi. Tvoja žena ima na njega utjecaja, neka pokuša nešto učiniti. Još jedan ovakav propust i ne preostaje mi drugo nego da ga otjeram iz našeg društva.

— To je duga priča. Nakon smrti roditelja ona ga je odgajala. Iako su mu već dvadeset četiri godine, trebat će još pričekati da postane čovjek.

— Neka tvoja žena ipak učini što može. Ne vjerujem da je on od onih koji bi mogli preživjeti sami u ovoj divljini.

VI

Kiše su došle s jakim vjetrom ubrzo poslije ponoći. osu-

šeni danima žege, krovovi kola su prokišnjavali.

Mac i Sam su spavali ispod kola u kojima su bile Matilda i Michele. Dok su se izvlačili ispod pokrivača, začuli su iznad sebe njih dvije kako razgovaraju.

— Trči po Mrvicu i Abnera prije nego što nam odnese krov.

Mac zgrabi platno što je mlataralo na vjetru i pokuša ga učvrstiti prije nego što ga vjetar odnese. Iz unutrašnjosti kola ispruži se djevojačka ruka da pridrži ugao cerade dok je on bude podvezivao. Michele ispuzi kroz otvor i pridruži mu se na tlu.

Radili su brzo. Mac je bio iznenađen vještinom i gipkošću koju je djevojka pokazivala u poslu. Za nekoliko minuta oboje su bili mokri do kože.

Odnekud se pojavi Mrvica s Konopcem u ruci. Mac ga uzme i pošalje momka da pomogne Samu koji je preuzeo volove.

— Michele i ja možemo to dovršiti. Samo da se životinje ne prepadnu. Došlo je tako naglo da bi se to moglo dogoditi. Ne igraj se s tim ludim volovima — dovikne Mrvici. — Ako podivljaju, bježi! Ako se uplaše, izgazit će te namrtvo.

Već za prvih nekoliko trenutaka sve su se logorske vatre pod pljuskom pogasile, pa je logor utonuo u potpuni mrak.

Nakon što je sve učinio da bi osigurao obadvoja kola Waycrossovih, Mac ode da pomogne Seldonovim.

U njihovim je kolima dijete vrištalo od straha. U metežu se jedva čuo umirujući glas gospođe Seldon. John Seldon,

samo u kratkim gaćicama, bio je od pete do glave prekriven blatom.

— Leon je kod zaprege. Ali s hranom je gadno. Cerada se rasparala cijelom dužinom i sve je mokro.

Sve do osvita borili su se da zamijene poderane cerade, pokidane konopce i spone. Divlji se pljusak tek tada umirio i prešao u jednoličnu kišicu.

Seldonovi su najgore prošli. Nastradale su im zalihe hrane. Sve je bilo promoćilo.

Voda je prodrila u bačve s brašnom. Vlažni je grah nabubrio. Dok kiša prestane, mogli bi ostati bez svega.

Pognuvši glavu, Mac ode do kola Draftonovih. Brinuo se zbog njihovih mula. Mule i konji osjetljiviji su na kišu od volova. Njihovog srednjeg sina Claya mućilo je, međutim, nešto drugo.

— Samo je jedna malo uganula nogu — reče — ali je mokra sva krma.

— Za to me ne boli glava — odmahne rukom Ira. — Kad je posušimo, tamanit će je kao prije.

— Nevolja je u tome — odgovori Mac zabrinuto — što ovo nije Ohio. Ovdje zna kišiti daniima, a dotle sve može propasti — doda, pa se okrene i pogleda prema zapadu. — Bolje da skupimo stvari. Moramo pokušati prijeći rijeku Arkansas prije nego što bude kasno. Inače to ide glatko, ali ako rijeka nabuja, gadno nam se piše.

— Bit ćemo spremni za nekoliko minuta — reče Ira.

Kad se vratio, Mac ustanovi da su Sam i Abner već složili svu zapregu.

— Možda bi bilo bolje da ja povedem karavan, a ti da budeš na začelju — reče Sam. — U ovoj pometnji sumnjam da će svi ići poput pilića za kvočkom.

Domalo su već sva kola krenula, ali čim su prešla nekoliko desetaka metara, već su im kotači bili puni blata. Jedinu je izlaz bio da ga neprestano štapirom skidaju s njih, no to je trebalo činiti pri svakom okretaju.

Do rijeke su stigli malo poslije podneva. Mac je šetao duž kolone dok su gotovo svi ostali bili zaokupljeni čišćenjem blata s kotača.

Rijeku su prije čuli nego što su je ugledali. Bila se već izlila gotovo jedan metar iznad obala.

Mac rukom dozove Devlina.

— Ti, Leon i mladi Drafton prejahat ćete rijeku i provjeriti dubinu. Jašite u izlomljenoj crti da vidite ima li stijena i debala o koja bi mogla zapeti kotači. Ako vidite da je sve u redu, jedan neka se spusti nizvodno da pomogne ako tko ispadne ili ako što otpluta. Ostali će pomagati kolima dok budu prelazila. Rijeka nije duboka, u normalnim prilikama jedva dva do tri pedlja, ali sada se digla više od jednog metra.

Učinili su kako im je rekao. Mladi je Drafton ostao nizvodno.

— Idemo! — reče Mac.

Ali je morao tri puta pucati bičem uz uho prvaka prije nego što se ovaj udostojio pomaknuti. Očito mu se nije išlo u zapjenjenu bujicu, i to još po kiši.

Kad su kola ušla u vodu, bujica im tako snažno udari o bok da ih je zamalo prevrnula.

Mac je zabrinuto gledao kako kotači tonu sve dublje, no olakšano odahnuo kad su ponovno izronili iz valova. Kad su se pokazale i osovine, postalo mu je jasno da su bar prva kola sretno pebrodila opasnost.

Shvatio je ipak da je sve moglo proći mnogo gore, pa je naredio da slijedeća kola budu vezana pedeset metara dugim konopljinim konopcem, kako ih bujica ne bi odnijela.

Ipak se pokazalo da je konopac bio nepotreban i sva su kola sretno prešla na drugu stranu. Poslije toga je uslijedilo pravo slavlje, slavlje prvog prijelaza od mnogih koji će još doći.

Grijući se toplom kavom u zaklonu kola Waycrossovih, Mac je zamišljeno govorio:

— Kiša kao da dolazi s jugoistoka. Sutra idemo još malo na jug, a onda ponovno na zapad. Možda se tako izvučemo od kiše.

Mac je pokušao još natočiti kave, ali su mu ruke bile isuviše promrzle da bi to mogao učiniti. Zato mu Michele uzme lonac iz ruke. Potom klekne do njega, raširivši haljinu, dohvati mu ruku i utrlja u nju nekakav melem. Upitno podigne glavu da vidi je li mu godi i tako svoje lice primakne sasvim blizu njegovom. Lakne mu kad se odmaknula. Zatim se obrati Johnu Seldonu:

— Johnne, budući da ti je brašno promoćeno, mislim da bismo se svi morali njime poslužiti, kako bi se bar dio pot-

rošio prije nego što istrune. Isto vrijedi i za grah.

— Sasvim se slažem — odvrati ovaj. — Samo, taj bi kruh trebalo ispeći što prije, a to neće biti baš tako jednostavno kad se uzme u obzir sve ovo vani.

Ipak su u tome uspjeli. Skupili su po kolima sve suho drvlje do kojega su mogli doći. Nisu to bile samo sitne zalihe kakve je svatko imao, već su se tu našle i drvene žlice, pa i daske odvaljene od tko zna čega.

Clay Drafton predloži nešto što je, istina, bilo namijenjeno više njegovom ocu negoli ikome drugome.

— Otac ima puna kola nekakvog starog drvlja — reče — koja vuče od nemila do nedraga. Možda ne bi bilo loše s njim u vatru.

— Pazi da u vatri ne bi završio ti - progunda otac tobože zlovoljno. — To su najbolje mladice jabuka pod kapom nebeskom.

Kad su se približili brdima, Leon Staley, koji je bio u izvidnici, vrati se galopom. Nagnuvši se iz sedla, drekne u uho Macu, pokušavajući nadglasati bubnjanje krupnih kišnih kapi:

— Na sjevernoj strani najbližeg brežuljka nalazi se nekakva spilja. Duboka je pet metara i suha kao barut, a iznutra je toliko suhog drva da ga nećemo stići ni potrošiti. Ne bi li bilo zgodno zastati tamo i ručati?

— Dobro smišljeno, Leone. Poteci i pripremi vatru, tako da sve bude spremno kad stignemo.

– Nećemo noćiti?

– Ne. Moramo pobjeći od te kiše što prije možemo.

Leon opsuje nešto sebi u bradu i bijesno odjaše.

– Taj ubija konja pod sobom – reče Devlin koji je sve-
mu tome prisustvovao. – Ne
da ubogoj životinji ni trenutka
da predahne. Bar dok je raz-
govarao, mogao je malo sjahati.

Mac kimne, a onda se zami-
šljeno zagleda u nebo. No lice
mu se, međutim, potom malo
razvedri. Pokaže mu jugoza-
pad gdje je nebo bilo svijetlo,
na gotovo lijep način sivo.

– Meni se čini da je tamo
jedini izlaz – reče.

– Ima li koja rijeka što bi
nam mogla stvarati poteškoće?

– Rijeke nema, jer su ondje
samo gole suhe ravnice, ali su
na njima Komanči. Ne dopada
mi se baš zamisao da se s nji-
ma susretnemo, ali ni ovako
dalje ne ide. No Komanči su
mirni već godinama, osim kad
je riječ o Meksikancima. Raz-
loge ne znam, ali već su dugo
u ratu jedni s drugima. Indi-
janci krađu Meksikancima že-
ne, ali mislim da je to više po-
sljedica nego uzrok sukoba –
doda, a onda prstom pokaže
prema obzoru.

– Dim! Taj je Leon možda
ipak marljiviji nego što sam
mislio.

Ubrzo je, međutim iz tog
smjera dopro pucanj. Mac po-
trči sve do ispred prednjaka i
pažljivo se zagleda u prostor
što ga je dijelio od Leona. Ali
ništa neobično nije mogao vi-
djeti.

Onda na nekakvoj kamenoj
izbočini ugleda jednoga od nji-
hovitih ljudi kako maše ruka-

ma. Dozove Williama Drafto-
na i pošalje ga da izvidi što je
bilo. Ovaj se domalo vrati i
izvijesti:

– Čini se da su ustrijelili je-
lena.

– Bravo! Ali ubuduće, kad
to netko učini, neka smjesta
javi, da znamo što se zbiva.

Kad su stigli do spilje, Leon
je bio uz vatru. Jelenji but već
se okretao na ražnju.

Macu se, međutim, izgled
mjestu nije ni najmanje dopao.
Objasni svoje nezadovoljstvo:

– Ne smijemo ostati u za-
tvorenom prostoru. I kola i lju-
di trebaju prostora. Moramo
se odmaknuti. Indijanci bi se
ovdje mogli suviše primaknuti
neopaženi. Trebat će postaviti
stražare na bar tri povišena
mjestu. Osim toga, ostavit će-
mo dvije žene da nešto skuha-
ju, a s njima i dva čuvara. Ta-
ko će biti sigurne od napada.

Ostavili su kuharice i njiho-
ve stražare te krenuli u doli-
nu. No tu se dogodila nesreća,
posve neočekivano i nenadano.

Na jednom Draftonovim koli-
ma popustila je osovina koja
je već dugo bila nesigurna, no
nikako nisu našli vremena da
je zamijene. Sada su to, htjeli
ili ne, morali učiniti, pa makar
i pod pljuskom.

To, međutim, nije bilo lako.
Od vlage nabreklo drvo na-
prosto se zaglavilo. William
zakoči kola, a najmlađi od
braće, Jacob otpuza ispod njih
da nešto učini.

Ira Drafton, koji je bio u
drugim kolima, dotrči koreći
ih iz svega glasa:

– Jeste li pri sebi! Neka se
zaprega preplaši, neka samo
trgne potporanj, kola će se

srušiti na vas, i što onda? Eno tamo sočne livade, odvest ću volove da se napasu dok to uredite.

Ira Drafton raspregne zapregu i odvede životinje na pašu, ali netom je to učinio, začu se prigušena grmljavina, kao od dalekog slapa. Okrenuvši se, u prvi čas nije ni shvatio što se zbiva, jer naprosto nije mogao vjerovati rođenim očima.

Vidio je kako se između bregova valja teški vodeni val.

Val je jurio nad uskim koritom potoka, čupajući i odnoseći mlada stabla, rijući zemlju i odnoseći je u kovitlacu sa sobom. Strelovito se približavao kolima ispod kojih su bila dva Irina sina.

Kad je William ugledao vodeni val, zaurla, ali se njegov krik izgubi u grmljavini. A onda vodeni val udari o kola. Kola su se jedva i zanjihala prije nego što ih je pomelo, prije nego što su se u pjenu i s pjednom izgubila iz vida.

Nakon samo trenutka potpune osupnutosti Ira Draftom, poleti niz padinu što su ga noge nosile, prema mjestu gdje su još do maločas bili sinovi. Padne, zakotrlja se, ponovno se dočeka na koljena. Ali ničega više nije bilo. Nestala su i kola i obadva mladića. Nestao je i vodeni val. Ali voda je i dalje kuljala.

Ira se borio protiv vodene struje što mu je dopirala do bedara. Nekoliko se puta spotakao, te je malo nedostajalo da i njega bujica ne odnese.

— Tata! Tata, ovamo! — začuju se očajnički povici. Bio je to William koji je visio na ko-

rijenju iščupane i prevrnutе vrbe.

— Jacob je bio baš tu, tata, vidio sam ga ovdje. Pokušao se dohvatiti kola. Ne vjerujem da je uspio. i William je plakao, a duboki jecaji razdirali su mu grlo, kao da je njima pokušavao dozvati iščezloga brata.

— Vidio sam ga, tata, vidio...

Mac i Sam pojurili su do novonastalog potoka.

— Što je bilo?

— Moj mali... odnesen... odnijela ga voda — odgovori Drafton gubeći dah, najednom obuzet užasnom zebnjom. — Morao bi negdje biti!

Sva su četvorica pretražila obadvije obale potoka. Ubrzo su im se pridružile i druge obitelji.

Gotovo pola kilometra nizvodno pronašli su izubijano tijelo Jacoba Draftona. U rukama je stezao komadić daske, nekad stranica kola. Mac ga je već počeo podizati, kadli Ira istupi i zaustavi ga.

— Daj ga meni, Mac! Ja ću ga ponijeti!

Uzme mrtvog sina u naručje i kao u bunilu vrati se do taborišta. Oprezno ga položi ispod drugih, jedinih preostalih kola. Odmakne mu mokru kosu s očiju i obriše od mulja oči i usta. Cijela je obitelj stajala oko mrtvog tijela i plakala. Plakale su i žene cijele karavane. One su to činile otvoreno, dok su muškarci samo skretali poglede i uzalud pokušavali progutati nešto tvrdo što im se stvaralo u grlu.

Sutradan Ira Drafton zamota Jacobovo tijelo u ponjavu i smjesti ga u spilju. Zatim su ulaz u nju zazidali kamenjem.

U rudo kola ispod kojih je Jacob poginuo John Seldon je urezao njegovo ime i dob, te datum kad se sve dogodilo, pa zabio rudo u zemlju i tako označio grob.

VII

Četiri dana nakon tog događaja skrenuli su na sjeverozapad, usporedno s bregovima. U zoru petog dana kiša je isto tako iznenada prestala kao što je nenadano i počela. U jednom trenutku kiša je padala u slapovima, a već je u idućem nije bilo.

U daljini su pjevale ptice. Miris mokre zemlje dizao se s travnate ravnice oko njih i milovao im nosnice. Posvuda je vladao teški mir.

Sam sjedne na kamen do vatre i nagne se prema Macu.

— Ovo mi se ni najmanje ne dopada. Ti znaš što ovakvo vrijeme znači u ovom kraju?

— Y Ciklon?

— Tako je. Vidio sam jednom dolje na Mississippiu kako je pomeo cijeli grad. A rijeka se uzdigla cijeli metar iz korita i onda pljusnula o obale. Ne bih to volio vidjeti nikada više.

Vatri pride Ira Drafton i zamišljeno čučne do njih.

— Kako je gospoda? - upita Sam obazrivo.

— Loše. Otkako se ono dogodilo s Jacobom, nije progovorila tri rečenice. Naprosto ne može shvatiti. Mi smo muškarci drugačiji.

— Da sam pristao da idemo sjeverozapadnim putem, to se ne bi dogodilo — promrsi Mac.

— Bio si u pravu, Mac. Ako sam u početku i mislio drukči-

je, uvidio sam da sam pogriješio. Ali ovako sporo nećemo do planine stići prije snijega.

Oko podneva skrenuli su ravno na zapad. Zaprege su, nakon nekih izmijena, vukle dobro. Prividno je sve bilo dobro, ali je Mac znao da privid često vara.

Kako je dan protjecao, zrak je postajao sve teži. Disanje je bilo sve mučnije. Čak je na životinje počela djelovati sablasna tišina.

Mac zaustavi kolonu i sazvje ljude. Na malom skupu, odvojenom od žena, pokuša ih pripremiti na najgore.

— Nikad nism vidio ciklon — rekao je John Seldon. — Kako to izgleda?

— Neki ih zovu tornadima — odgovori Sam. — To je kad vrijeme ne može biti gore nego što jest. Iz zemlje čupaju drveće, dižu zgrade i nose ih kilometrima prije nego što njima tresnu o tlo.

— Ne pričamo vam to da vas uplašimo — uključi se i Mac, ali malo utješnije. — A vi svoje žene najbolje poznajete. Znat ćete što će biti najpametnije da im kažete. Budite spremni da se smjesta snadete. Bacite se u prvi procijep ili jarak. Ne pokušavajte spašavati opremu ako za to ne bude vremena. Hvatajte zaklon, velim vam. Udarit će naglo i iz sve snage. Zato odmah potražite zaklon!

Svi su se suglasili da će učiniti baš tako.

— Dobro, onda mičimo se! Ostalo nam je još dosta do noći. Moramo to iskoristiti.

Odsada Mac i Sam nisu bili jedini koji su neprestance pro-

matrali nebo. Životinje su dobro vukle, ali im je disanje bilo otežano. Kao da su i one predosjećale opasnost što se približavala.

Mac je sve stavio na kartu da u blizini nema Indijanaca, pa se ulogorio pod liticom što se dizala tri metra iznad kola.

— Znaš da mi se ovo mjesto nimalo ne sviđa — prizna Samu — ali smatram da bi moglo dobro doći nekakva zaštita od ciklona.

— Možda bi bilo pametno da uzmem pokrivače i popnem se gore. A ti si potreban dolje, ako to udari. A kladio bih se u posljednji dolar da će udariti.

— Ne govori o posljednjem dolaru dok ti je džep tako nabijen. Da mi je znati za što štediš.

— Kad bih znao držati jezik za zubima, možda bih ti i rekao koliko imam i čemu je to namijenjeno.

— Dajem ti riječ.

— Sakupio sam šest stotina dolara i...

— Šest stotina! Kako si to uspio staviti na stranu!

Na svaki moj dolar ti si trošio svoj, a ja nemam više od dvije stotine.

— Recimo da me narav obdarila divnom sposobnošću da budem potpuno pijan s manje viskija. To je jedno. A drugo, dok si ti trošio na cure, ja sam se tiho opijao u samoći. A poznato je pravilo da je jeftinije opiti se sâm nego u društvu kakve barske žene.

— Imaš, dakle, šest stotina. I sad, što misliš s njima?

— Mislim ih ponuditi Mattie, zato da mi proda Ditty.

— Bravo, čovječe! Bravo! Bolju curu teško ćeš naći. A za godinu ili dvije bit će to prava žena — usklikne Mac i pljesne Sama po plećima. — No za takvu curu šest stotina jedva može biti dosta. Stoga ćemo sve što zaradimo stavljati u zajedničku kasu.

— Hvala ti, Mac, zaista ti hvala — reče Sam tronutim glasom. — Ali ja bih to, ako mogu, želio učiniti od svog novca.

— Sramota je da čovjek mora kupovati ženu, ali bi još veća bila ne kupiti takvu. A za malo vremena bit će to cijela žena.

— Ona to već jest — reče Sam i široko se nasmiješi. — Samo nisi dobro pogledao.

— Možda i nisam — odgovori Mac i grleno se nasmije. — Zato si ti gledao za obojicu.

Noć su proveli mirno, bez ikakvih neprilika.

Zora se raširila kao toplina vatre. Dok se logor vraćao u život, sjene su se pomalo gubile.

Mac je poticao vatru. Vidio je kako Abner i Mrvica hrane životinje. Negdje gore čulo se kršenje grana: to se Sam spuštao iz svog noćnog vidikovca. Uskoro je sjeo do vatre.

— Ovo mi nebo ne izgleda ništa bolje nego jučer. I nije mi jasno. Ako mora doći, već je moralo doći. Čudno, naprosto čudno. Nikad nisam čuo da bi se ijedan ciklon micao tako sporo. Što misliš, je li moguće da nas zaobide?

— Bio bih sretan kad bih u to mogao povjerovati, ali ne mogu.

Pride Matilda, noseći u rukama lonac.

— Dakle, hoće li nas danas posjetiti tornado? Waycross misli da bi mogao udariti oko podneva. Mac, namjeravaš li nas ostaviti ovdje u zaklonu litice dok ne prođe?

— Suviše je drveća okolo. Poslat ću Devlina i mladog Draftona da izvide okoliš i pokušaju naći bolje mjesto. Kad bismo znali što je pred nama, mogli bismo krenuti. Jak vjetar obično dolazi sporo. Što o svemu misli Cameron?

— I on smatra da su tornado pokatkad spora. Ali je siguran da ide na nas. A ja pak ne znam nikoga tko ih je vidio više od njega. Pokatkad se putem ubrzavaju i tada čine manje štete.

— Onda se nadajmo da će ovaj uzeti dobar zalet.

— Nadajmo se. Ali nisam došla zbog toga, nego zbog nečeg važnijeg. Doručak je gotov!

Kad je kolona ponovno krenula, nemir je i među ljudima i među životinjama još više porastao.

Negdje sredinom jutra iz izvidnice se vratio Delvin.

— Pred nama je velika vododerina, Mac. Nedovoljno duboka da kola sasvim propadnu, ali na petnaest kilometara nema ničega boljega. Drafton je osto ondje da je bolje upozna, jer smo bili sigurni da će te zanimati.

— Kako je daleko?

— Nešto više od kilometra.

— Onda ćemo onde i pričekati.

Kad su se kola zaustavila u vododerini, Mac zapovjedi da se sputaju sve životinje i smotaju cerade. Ispod nekakve

gromade pronašao je procijep, pa pozvao Mattie.

— Ti i ostale žene, kad udari, zavuci ćete se tu u rupu. A ja ću donijeti Camerona.

Donio je Camerona i smjestio ga u rupu, no tek što je to obavio, kadli se pojavi pijavica. Došla je s juga uz zaglušujući tutanj.

Gurne u rupu Matildu, Ditty i Michele, pa ih pokrije svojim tijelom. Mac je više osjećao Michelino lice, pritisnuto uz njegovo, nego vjetar što mu je fjukao nad glavom.

Osjeti kako Ditty drhti od straha.

Kad se urnebes primakao, začuje vrisak. Kroz leđa mu prođe bol kad ga je nešto uzvitlano u njih udarilo. U trenutku ispusti sav zrak iz pluća. Oluja je brzo prošla, ali se ipak nije mogao ni pomaknuti. Nekakva mu je užasna težina ležala na leđima.

Čuo je povike. Onda se težina počela pomicati. Nije se mogao osloboditi, a da ne prigriježi žene. Naposljetku je težine nestalo.

S mukom se podigne na noge i ogleda oko sebe. Jedan je vol ležao mrtav pred njegovim nogama, proboden posred trbuha debelom granom.

— Sve sam vidio — reče John Seldon. — Mislio sam da te je ubio. Pijavica ga je podigla, nekoliko puta zavrtjela njime u zraku, a onda ga tresnula ravno na tebe.

Macu nije trebalo mnogo da se pribere. Možda bi mu i trebalo da nije bio svjestan toga kako sebi nipošto ne može to dopustiti u takvoj situaciji. Odmah je počeo davati naredbe.

— Pogledajte je li tko ozlijeđen. I je li ozlijeđena koja životinja.

— Gospodo Waycross — rekao je Devlin O'Bain sa zabrinutim izrazom na licu — biste li došli pogledati moju majku? Pogodio ju je u nogu dva pedlja dugačak iver. Vjerojatno je bio otcijepljen od kola.

Seldonova djevojčica nije prestala plakati, no sve ostalo izgledalo je mirno.

Mac je pravio šutke u glavi veličinu štete. Četiri ubijena vola. Jednu će mulu i jednoga vola morati ustrijeliti. Predloži O'Bainu da obogaljene životinje izvede iz vododerine. Potom sazove ljude i smjesta zapovjedi da uklone ubijene životinje. — Moramo se odavde maknuti što prije — objasni im razlog svoje žurbe. — Za tornadom često dolaze teški pljuskovi i tuča. A ovo baš nije najzgodnije mjesto da se tako nešto dočeka. Ira, možda bi bilo bolje da ti budeš uz ženu. Mi ćemo se pobrinuti za ostalo.

Uklanjanje uginulih volova bilo je teži posao nego što je Mac mislio. Padine vododerine bile su suviše primaknute jedna drugoj da bi ih mogli naprosto odvaljati ustranu. Svakog su vola morali podići iz vododerine. Zatim je, uz stenjanje i teško disanje, isto trebalo učiniti i s kolima. Tuča je već bila počela. Životinje su otjerale pod drveće.

Ali sve to nije dugo potrajalo.

Već nakon nekoliko minuta prestala je tuča, vjetar je zamro i kroz oblake je poput kakve čarolije probila žuta sunčeva zraka.

Mac ponovno pregleda sve

zaprežne životinje i sva kola.

— Mattie — zavrti on glavom — bojim se da ćemo morati ostaviti jedna kola. Preostalo nam je premalo volova i ne možemo riskirati ni da ih uništavamo ni da sva kolona zbog nas uspori kretanje. Jedino ako iz njih sve izbaciš, možda ih budemo mogli vući i sa četiri vola.

— Uzmite moje rezervne mule — ponudi se Drafton.

— Ira, ne dolazi u obzir. Kad stignemo u pustinju, tvoje će mazge početi padati kao pokošene. Možda će ipak najbolje biti da Mattie ostavi nešto od stvari. Nego, gdje ti je sin, Draftone? — iznenada se sjeti.

— Kod kola — pokaže Drafton palcem preko ramena.

— Pogledao sam mu konja, Ira. Slomljeno mu je nekoliko rebara.

— O ne, ne! To će za njega biti strašno. Njegovao ga je otako je bio ždrijebe!

— Da mu ja velim?

Ira potvrdno kimne.

Kad je prišao kolima, vidio je kako William pregledava konju rebra. Mac zastane. Mlađić je uistinu plakao. Okrene se k Macu i obriše lice o rukav.

— Mac, molim te, hoćeš li mi to učiniti?

— Ako želiš — proguta Mac slinu.

Dohvati uzde i još jednom pregleda konja da bi bio siguran.

Otvori životinji usta i pogleda u ždrijelo. Ugleda krvavu pijenu, što je bio znak da su rebra probila pluća. Osjeti čudnu slabost. Prisjeti se smrti svog prvog konja i prvoga kojega je morao ustrijeliti.

Dok je odvodio životinju, osjeti da bi i sam mogao zaplakati.

VIII

Mac podigne pogled sa svog posla da bi ugledao gospodu O'Bain kako šepesa prema kolima gospođe Drafton. Divio se kako je brzo ozdravila. No ozdravljenje gospođe Drafton od tuge za sinom nije bilo tako brzo i pitanje je može li se od toga ikada ozdraviti, čak uz zdušnu pomoć gospođe O'Bain kojoj nepoznavanje jezika nije ništa smetalo da izrazi svoju iskrenu i ljudsku sućut.

Prošao je već cijeli tjedan od tornada, dva puna mjeseca otako su otišli iz Independencea.

Iza njih su ležali bregovi, ispred njih pet stotina kilometara škrtog kamenitog tla, kaktusa i smrdljive i bljutave vode.

Kad se ujutro ispetljao iz svojih pokrivača, već je bio odlučio da ljudima i životinjama dade dan ili dva odmora. Trebalo je ukloniti neke sitnije kvarove da bi poslije bilo manje neprilika. Ali je najvažnije bilo da se ne krene dok svi ne budu orni i odmorni.

Odmor je, međutim, imao i svojih loših strana. Dokolica vodi muškarca samo jednoj misli: ženi. Muškarcu je potreban rad, samo rad, da ne bi mislio o ženi i na nju.

Ira pride i čučne do Maca.

— Krasno je odmarati se. Ali koliko još ostajemo?

— Možda još jedan dan — odgovori Mac. — Ne smijemo čekati predugo jer će sunce isušiti izvore. A sada bi mogli biti u odličnom stanju. Samo što ih nema dovoljno. I nisu

baš za sladokusce. Pokatkad je čovjeku dovoljno da jednom kuša vodu iz njih, pa da zauvijek izgubi volju da pije išta osim viskija.

— Možda ću biti prvi koji će pošteno potegnuti — reče Ira i grleno se nasmije. — Kada stizemo u pustinju?

— Možda zahvatimo neke uže pojaseve, ali prava pustinja počinje tek u Kaliforniji. Tada ćeš vidjeti što je to pustinja. Brežuljci po desetak metara visoki i od samoga pijeska. Kad vjetar puše, oni idu za njim. Pred očima ti se zna micati cijeli brijeg.

— U galopu? — upita Ira i još se jednom nasmije.

— Ne baš u galopu — odgovori Mac u istom tonu — ali vrlo žustrim hodom. Ali kad do toga dođemo, već smo pri kraju. Skrećemo na jugozapad i izbijamo na ocean. Zatim slijedimo obalu tri do četiri dana, pa onda presijecamo do samostana u San Gabrielu.

— Ocean! To je zacijelo krasno — reče Irina kći Pearl koja se pridružila ocu.

— I jest. Uglavnom je prekrasan. Siguran sam da će ti se dopasti.

— I ja mislim! — reče, a onda zastane kao da je na trenutak izgubila dah. — Mac, znaš li ti plesati?

— Ne, nikad nisam imao ni želje ni prilike.

— Možda budemo zaplesali, samo ako tata pristane da nam malo zasvira. Kladim se da bi večeras svi voljeli zaplesati.

— Upravo sada kad bi se svi morali odmarati! Ako mene pi-

taš, mislim da je manja muka uspinjati se brdom.

— Mac — reče Ira — bez obzira na ples, volio bih kad bi nam se ti i Sam pridružili za večerom. Nije ništa posebno, usoljena svinjetina, grah, preprženi dvopek, ali moja žena stvara čuda s običnim grahom.

Mac prihvati poziv, najednom osjetivši da to ne čini samo radi pristojnosti, pa čak ni zbog staroga Ire.

Kad su Draftonovi otišli, ugleda Michele i Devlina kako sjede jedno uz drugo na rudi i smiju se.

U prvi čas osjeti oštar ubod ljubomore. Malo se primiri kad zamijeti njihovo prirodno držanje. I kad se sjeti jedne druge osobe — Pearl, koju je dosad jedva zapažao.

— Što misliš o plesu? — upita Sama.

Sam se zapilji u njega.

— Ozbiljno te pitam — nastavi Mac. — Što veliš? Znaš li plesati?

— Znam li plesati? Što se tu ima znati! Držiš se glazbe i to je sve.

— Nadam se da si u pravu. Pozvani smo na večeru Draftonovima. Možda bude i plesa.

— Pitam se hoće li Mattie pustiti Ditty da nam se pridruži. Teško možeš ženu upoznati kradom je gledajući kad misliš da te ne gleda. A ples ti daje priliku da je malo popipaš, a da njeni ne pobijesne. Onda se lakše prelazi i na ozbiljno pucanje.

— Zar si je krišom gledao?

— Vrlo rijetko. Svaki put kad i ti Michele.

— Možda Michele nije više

u igri. Zaključio sam da je ona više za Devlina nego za mene. Meni treba cura o kojoj neću stalno morati misliti hoću li je slomiti. Takva koja će mi pomoći pri odiranju dabra, a da joj pritom ne pozli.

Sam ga pogleda ispitivački.

— Ne misliš valjda na nekakvu poput gospodice Drafton?

— Na nju baš mislim.

— Mac, ružna je ona.

— Zapravo, i ja sam početka tako mislio dok je nisam malo bolje pogledao. Istina je, strašno slična oca, ali ni on, na koncu, nije tako ružan. Mislim, ne velim da je ljepotica, ali je lijepa na svoj način, a ja sam se napokon dovoljno opametio da to vidim. Da mi je samo znati gdje sam stavio čistu košulju — reče i stade kopati po svojim stvarima.

— Čista košulja? Sad još samo reci da se misliš i okupati!

Nakon večere Ira izvadi violinu, pa zasvira. Nedugo potom svi su krenuli prema logorištu Draftonovih. Usprkos ozlijeđenoj nozi, gospoda O'Bain je bila prva koja je zaplesala, i to sa svojim najmlađim sinom. U trenutku kad je Ira zasvirao drugu melodiju, većina je ljudi već plesala.

Stojeći naslonjeni na Draftonova kola, Mac i Sam su sve to gledali s mješavinom očekivanja i strepnje.

— Ovako stojeći, nećeš je nikada osvojiti — reče Mac Samu. — Vidiš je kako se vrti i sama pleše, jer nema s kim.

— Vrlo točno vidim gdje je i što radi — odgovori Sam — i nikakve mi obavijesti u tom smislu nisu potrebne.

— Onda?

— Idemo.
Prešavši preko čistine, Sam stane pred djevojkom sa šešir-om u rukama. Nije ju morao mnogo moliti.

Maca je iznenadilo kako Sam dobro pleše. Nikada nije vidio nikoga tko bi u tome bio bolji.

Sav se bio zadubio u misli, kadli osjeti kako mu je netko prišao iza leđa. Bila je to Pearl.

— Krasan par, što ti misliš?
— reče ona.

— Isto to.

— Nećeš me zamoliti za ples?

— Naravno da bih rado, ali nije to za mene, ja o tome nemam pojma.

— Stojeći po strani, nitko još nije naučio. Kad zasvira valcer, idemo. Nema tu nikakve mudrosti. Jedan takt, jedan korak. Kao kad hodaš.

— Ali sad će moja smjena za stražu, to je jedno, a drugo, nikad još nisam tako hodao.

— Prvo, ako još nikad nisi tako hodao, ne znači da te ne mogu naučiti. A drugo, na straži mi je brat William, a on ne voli ništa kao čuvati stražu. Ako mu prepustiš i svoju smje-
nu, bit će ti zahvalan do groba.

Mac se nasmije, ali se ipak nije predavao.

— Možeš plesati s nekim tko zna kako se to radi. Devlin je slobodan. I Leon.

— Od njih se ne mogu nadati pozivu.

— Zašto?

— Mac, sigurno si opazio — tužno se ona nasmiješi — iako ti pokatkad na stvari gledaš drukčije od ostalih. Ja nisam lijepa. Ne boj se, neće Michele stajati sama: momci će se poricati da s njom otplešu.

— Ne bi smjela tako govoriti.

— Onda pleši sa mnom.

Dotjerala ga je do zida.

Odbiti je nije mogao. Ako bi to učinio, vrlo bi je povrijedio. A ipak je želio da je drži u zagrljaju onako kako je Devlin držao Michele. Ali dok je još raspravljao sam sa sobom, ru-
ka mu je već pošla prema njezinoj.

— Sama si to tražila. Ja ti neću biti kriv ako ti nagazim nogu i budeš šepala sve do Kalifornije.

Ira otpoče svirati polagani valcer kao da je kćeri pročitao misli. Pearl povuče Maca prema svijetlom krugu oko vatre. Mac je zadrži.

— Daj da najprije probamo ovdje. Neću da budem svima za zabavu.

— Nećeš biti!

Krišom pogleda kako drugi drže svoje plesačice, duboko uzdahne i hrabro je privine.

— A sad, kako dalje? — šap-
ne joj u uho.

Prvi je ples bio najteži, ali se već kod drugog osjećao mnogo bolje.

Plesali su sve dok Drafton nije prekinuo svirku. I dalje držeći Pearl za ruku, Mac je otprati do njezinih kola. Nije ju zapravo ispustio iz ruku cijelu večer.

Poželio joj je laku noć i već se okrenuo da ode, kadli se naglo predomisli. Bez riječi je privuče k sebi i poljubi.

Usne su joj bile meke i podatne. Nevoljko je ispusti iz zagrljaja. Ona se sanjivo nasloni na kola i tiho reče:

— Laku noć.

Mac uzme svoje gunjeve i zauze stražarsko mjesto. Mje-

sec je bio visoko na nebu, a sjene kao žive. Ugleda kojota u potrazi za plijenom.

Mjesečinâ je meko ležala na brežuljcima i podsjećala ga na Pearl. Prijede prstima preko usana kao da želi napipati njen poljubac.

Kad se ujutro našao sa Samom, obojica su otišli do Matilde na doručak. Dok su pili kavu, ona upita:

— Kakav je plan za danas?

— Timarenje volova. Odmorit ćemo se još jedan dan. Krećemo sutra čim se razdani. Šteta što moramo napustiti takvo mjesto, ali od ležanja Kalifornija ne postaje ništa bliža.

— Mac, sinoć si svu večer plesao s Pearl. Zašto nisi zamolio nekoga drugoga? Kao, recimo, mene.

— To plesanje s njom bila je varka — odgovori Mac i nasmije se. — To je bilo njeno guranje i povlačenje, a ja sam se pokušavao što manje opirati. Htjela me naučiti kako se pleše.

— Ne bi se ipak reklo da ti je prvi put — reče Matilda i ponudi ih s još kave.

— Gospodo Waycross, nešto bih vas želio zapitati, a ne znam kako da počnem — progovori Sam, a pogled mu se spusti na šalicu kao da na njenom dnu traži odgovor. — Riječ je o Ditty. Želio bih je kupiti.

— Kupiti? Mislím, Same, da nitko od mojih nije na prodaju. Ne bih je mogla prodati. Osim toga, ona je gotovo član obitelji. I još nešto, možda ne znaš: Crnac ne može posjedovati roba.

— Meni nije potreban rob. Želim je osloboditi da bih se

mogao njome oženiti — odvrati Sam i brzo nastavi: — Sada imam oko šest stotina dolara, a kad nas isplatite u Kaliforniji, imat ću preko osam stotina.

— Ne dolazi u obzir.

— Što ne dolazi u obzir? — upita Cameron Waycross koji je, oslonjen o štap, došetao do njih.

Matilda skoči i prepusti mu svoju stolicu.

— Ne bi smio izlaziti — reče mu.

— Zašto ne? Nisam se bolje osjećao godinama. Ali, što ne dolazi u obzir?

Matilda mu ponovi što joj je Sam bio rekao.

— Bili bi dobar par, to je sve što mogu reći — odgovori Cameron. — Ali o tome ćemo, Matilda, porazgovarati poslije.

Sam je najveći dio dana proveo s mislima o Ditty. Polako je koračao kraj potoka, pognute glave. Ipak je bio dovoljno oprezan, te je i u takvom položaju, makar rubom oka, zapažio kako se nešto miče na drugoj strani potoka.

Umirivši se, stade čekati.

Dok je tako čekao, grdio je samoga sebe što je iz logora otišao bez puške. Da ga nisu toliko mučile misli, nikad ne bi napravio takvu glupost.

Kako se više ništa nije pomaklo, nastavi naprijed polako i tiho. Kad je zašao u vodu, bio je sretan zbog šuma što ga je stvarao žubor vode.

U prvi čas pomisli da je iznenadio dsvoje potajnih ljubavnika. A onda otkrije istinu: Leon Staley držao je jednom rukom Michele za oba zapešća, a drugom joj prekrio usta.

Sam izide na čistinu.

— Pusti je na miru, Staley!
— Gubi se, crnčino! — odbrusi mu Leon. — To nisu tvoja posla. To su posla bijelih ljudi! Što ti imaš s time?

— Neka mi to veli ova djevojka.

Bez ikakva upozorenja Staley odgurne djevojku od sebe. Potegne revolver iz desnih korica i prijeteci ga uperi u Sama.

Sam se i dalje polako primicao. Morao se primaknuti dovoljno blizu da bi se mogao poslužiti bičem. Krećući se tako da ne dohvati Michele, smanjivao je udaljenost između sebe i Leona.

— Makni taj revolver — govorio je pritom. — Ako ti ga ja budem morao uzeti, možda te i ozlijedim.

— Samo probaj, crna protuho!

Sam se baci. Revolver opali i metak mu zapara svu dužinu boka. Ali šest metara dugi bič već je poletio kroz zrak i pogodio Staleya iznad lakta. Ruka mu je pala, no nije ispustila oružje. Odjekne još jedan pucanj i bič ponovno poleti. Ovaj put je tanki vršak biča dohvatio Staleya tik ispod desnog uha. Revolver padne na tlo. Staley se okrene i polako odvuče.

Kad su pristigli ostali, Sam je ležao na zemlji, a Michele je klečala kraj njega.

Mac se spusti da vidi odakle navire krv. Preokrene Sama i ugleda rupu na košulji. Sam pokuša ustati.

— Gdje je Staley?

Mac podigne pogled na Michele. Ona se okrene. Na zemlji je ležao revolver.

— Bio je tu — reče i pokaže na odbačeno oružje.

Mac pomogne Samu da ustane i posluži mu kao oslonac dok nisu stigli do taborišta. Svježa je krv zamrijala i Macovu košulju.

Dok su prolazili kraj Ire, Mac reče:

— Potraži Staleya. Mislim da nam duguje neka objašnjenja.

— Mac, Staley je pokušao silovati Michele — reče Sam. — Kad je potegao revolver, morao sam nešto poduzeti. A prokleta budala, nisam ponio oružje. Imao sam jedino bič.

Mac ga položi na tlo.

— Evo, dolazi Effy s punim naramkom zavoja. Za koju minutu bit ćeš opet zdrav — potapša ga Mac po ramenu. — Vraćam se uskoro.

Mac je zatekao Iru i Johna Seldona nagnute nad tijelom Leona Staleya. Visoka trava što je rasla uz obalu gotovo ga je cijeloga sakrivala.

— U kakvom je stanju?

— Mrtvom — odgovori John i podigne pogled na Maca.

Rana je tekla preko grkljana, polazeći od desnoga uha.

Mac je vidio u životu mnogo rana od biča, ali nikad nijednu smrtonosnu. Spusti pogled na Leona i zatrese glavom. Otkako su se sreli, Leon je neprestano podbadao Sama, ali tko je mogao misliti da će ovako završiti? Pomisli na Sama i upita se kako će to ljudi primiti. Hoće li to shvatiti kao nesreću, što je uistinu i bilo. Dosad su ljudi prihvaćali Sama kao čovjeka vješta svom poslu. Ali sada bi ga mogli — a toga se Mac bojao — početi gledati

kao Crnca koji je ubio bijelog čovjeka.

Ira ustane i položi ruku na Macovo rame.

— Siguran sam da mora postojati nekakvo objašnjenje. Moramo govoriti sa Samom.

— Sumnjam da će vam on reći što se dogodilo.

Mac uhvati Leonovo tijelo ispod pazuha, a Ira za noge.

— Moja će žena to teško podnijeti. Leon joj je cijeli život samo stvarao teškoće, ali ga je ipak voljela.

Tijelo su položili na Seldono-va kola.

Gospođa Seldon i njeno dvoje djece tiho su zaplakali. Mac im nije mogao reći što se dogodilo. Ni on ni Sam nisu mogli spomenuti silovanje. To je morala reći djevojka. Nisu je mogli dovoditi u nezgodnu situaciju pričajući o tomu što se zamalo moglo dogoditi.

Kad se Mac vratio u logor, Effy je baš dovršavala previjanje Sama. Ovaj se odmarao naslonjen leđima na drvo.

— Kako je Leon?

— Mrtav.

— Mrtav! — usklikne Sam.

— Htio sam ga razoružati, a ne...

— Zahvatio si ga jednom po mišici, a drugi put ispod desnog uha. Bič mu je prerezao grkljan, pa je iskrvario.

Leona su pokopali pred zalazak sunca.

Mac je stajao podalje od ostalih. Sam je još spavao. Cijelo je popodne čekao da netko kaže Samu lijepu riječ. Ali nije nitko. Kao što nitko nije ni prišao da vidi koliko je Sam ozbiljno ranjen.

Kasnije te večeri Mac sjedne

do Sama, dok je ovaj spavao. Straže nisu postavili. Kao da nikoga nije bilo briga. Ako bi do čega i došlo, on bi se znao pobrinuti za sebe i Sama, a za to mu je u ovom trenutku jedino i stalo. Sam mora ozdraviti.

S mjesta na kojem se nalazio vidio je kako kod svakih kola gori po vatra. On nije imao volje da se gnjavi s vatom, pa je sjedio u mraku.

Između njega i jedne od vatri nešto se pomaklo.

— Mac? — zovne ga tiho nečiji glas.

Bila je to Pearl. S njom je bio i njen brat William.

— Donijeli smo vam malo juhe, od graha — reče Pearl.

— Hvala. Dugo nismo jeli. Sam još spava. Effy mu je dala čaj od nekakvih trava.

— Pojedi malo.

Kad se najeo, osjeti se bolje. Tek sada je počeo misliti o tome kako je logor bez zaštite.

— Williame, straže nismo postavili, a ovo je još zemlja Komanča.

— Nitko nije o tome mislio. Idem odmah postaviti straže. Idemo li, Pearl?

— Ja bih još malo ostala s Macom, ako nemaš ništa protiv toga.

Dugo su Mac i Pearl sjedili u tišini. Onda se ona strese od hladnoće.

On naloži vatru i stade gledati kako joj plamen ljeska na licu. Osjeti stid što je ikad pomislio da je ružna.

— Drago mi je što si došla. Ti si jedina koja se upitala što je sa mnom i sa Samom. Pa se pitam što svi ostali misle. Znaš li što namjeravaju?

— Svi su još posve zbunjeni.

Nitko zapravo ništa ne zna. Ali sam sigurna da će Sam znati sve razbistriti kad bude raspoložen da progovori. Nije li tako?

— Ne mogu ja odgovoriti u njegovo ime, on je svoj čovjek. Ali sam u jedno siguran: bit će mu veoma drago što si došla. Mnogo to znači kad čovjek osjeti da je nekome do njega stalo.

— Svima je stalo, Mac. Samo su još zbunjeni. Ne zbog Leona, on baš nije bio netko za kim bi se moglo plakati, ali vole njegovu sestru i njezine i žao im je zbog njihova bola.

— Pa i Sam osjeća nekakav bol! I zbog toga bi nekome moglo biti žao! — ljutito Mac gurne u vatru suhu gračnicu.

— Volio bih da nismo ni pošli na ovo, nego na sjever. Sam je bio protiv toga, ali sam ga ja nagovorio.

— Mislila sam da ti je važno što smo se upoznali.

— Znaš da mi je važno — ispruži Mac ruku i čvrsto uhvati njezinu. — To što sam te upoznao, veoma mi je važno.

— Ali glavni razlog zbog kojega si odlučio poći bila je Michele?

To ga pitanje na trenutak zbuni. U prvi čas nije znao što da odgovori.

Kad ne znaš što da kažeš, onda je najbolje reći istinu.

— Da, na neki način — priznao je.

— Nema u tome nikakva zla — nasmiješi se ona. — Michele je mlada i vrlo lijepa. Mogu shvatiti kako se osjeća muškarac kad je gleda.

— Pearl, koliko ti je godina?

— Dvadeset — reče ona i s

mukom proguta slinu. — Ti si prvi muškarac koji me je ikada poljubio. Osim oca, razumije se. Ali otkako si me poljubio, stalno se pitam što misliš.

— Mislim da je bilo prekrasno.

Ustali su, pripijeni jedno uz drugo.

Ponovno ju je poljubio. Bio je to dug, strastven poljubac. Ona odmakne.

— Bolje da idem. Roditelji bi se mogli brinuti — reče i otrči u mrak.

Ujutro su već bili spremni za polazak kad je Samu prišao John Seldon. Bio je prvi čovjek poslije Effy i Pearl koji se pojavio kod Sama.

— Same — reče John Seldon — zaista mi je žao zbog svega što sam osjećao kad se to dogodilo. I bojim se da su moji osjećaji utjecali i na ostale. Žena mi je bila prva briga i samo sam mislio kako će to na nju djelovati. Nisam ni pomislio kako je tebi.

— To shvaćam. Ne shvaćam samo zbog čega ta promjena?

— Gospoda Waycross nam je rekla što se zaista dogodilo. Koliko sam poznavao Leona, uopće me nije iznenadilo. I ponovno, oprost. Ako ti je potrebna bilo kakva pomoć, samo reci.

IX

Četiri su dana održali brzinu usprkos lošem stanju zaprega.

Volovi su slabo podnosili naporan put.

Zaprege od sedam volova sada su već bile skresane na pet ili čak četiri životinje, a pritom nije bilo nikakvih re-

zervi. Svake su večeri volovima papke mazali katranom, ali je slabo pomagalo. Ipak su vukli i vukli kola, možda zato što su preživjeli najjači i najsposobniji, koje su toliki napori čak očeličili. Činilo se da je pola posla obavljao sivonja koji je svoj zadatak, predvodnika shvatio gotovo kao nekakav osobni izazov.

Svake večeri Mrvica bi izvijestio kako ih na izvjesnoj udaljenosti prati jedan šepavi vol. Ako je i zaostajao, predvečer bi prestizao goveda koja su pasla i ujutro kretao prvi, tako da ga nikad nisu izgubili iz vida. Ali petoga jutra nije ga bilo. Mac dozove Devlina O'Baina.

— Devline, to što ti budem rekao, ne moraš izvršiti, ali mislim da imaš dovoljno pameti da se možeš sam o sebi brinuti. Šepavi nas vol nije sinoć sustigao, kako je to inače činio. Htio bih, dakle, da se vratiš desetak kilometara. Nemoj otići predaleko, tako da nas možeš stići do kraja dana. Dobro će nam doći da doznamo što je bilo s tim volom.

— Hoćeš li da povedem i Williama Draftona?

— Da, bit će najbolje da budete dvojica. Ali pamti, jašite razdvojeno, no ne tako da ne vidite jedan drugoga. Držite se podalje od padina, jašite ili na otvorenom ili po hrptovima bregova.

— Misliš li da ima Indijanca?

— Da, mislim. Nisam vidio nijednoga, ali mi nešto govori da su ovdje.

Mac se cijeli dan osvrtao, če-

kajući njihov povratak, a isto je činio i Sean O'Bain.

Ira je bio smireniji.

— Mac, ako se brineš za mog dečka, ne moraš! Dobar je to momak, bistar. On nije poput njegova brata Claya — reče Ira i pokaže na momka što je s njim hodao uz zapregu. — Taj je za plugom dok još i ne svane. I nije ga briga što je za prvim brdom, glavno mu je da je brazda ravna. Ali William je druga priča. Ne vjerujem da ćemo ga, kad jednom stignemo u Kaliforniju, uspjeti zadržati na farmi.

— Pretpostavljam da znaš zašto sam ih poslao da vide što je s tim volom?

— Znam. Ali ako ima Indijanca, William sasvim sigurno neće na njih naletjeti, a ni oni na njega.

Prošao je već jedan sat od sunčeva zalaska, a dva se momka još nisu vratila. Mac je stajao u tami i gledao na istok.

Onda se nešto pomakne u mraku. Skriven u sjeni drveta, Mac je čekao što će se dogoditi.

Kad ih je ugledao, Drafton i Devlin su bili na nogama i za uzde vodili konje. Mladi je Drafton bio desetak koraka ispred Devlina.

Mac izađe iz sjene i progovori:

— Što ste otkrili?

— Devlinov je konj uganuo nogu, zato smo i zakasnili. Pješaćimo već pet kilometara. Našli smo ostatke vola, Mac. Očito je bio zaklan.

— Toga sam se i bojao. Komanči znaju da smo ovdje. Nije im bilo do toga da se pokažu i stanu nam na put, ali je odlutali vol posve druga priča. Ako nit-

ko baš izravno ne upita, zadržite to za sebe. Nema potrebe da ljude plašimo. Indijanci su najvjerojatnije pojeli vola i nastavili svojim putem.

Sutradan ih je Mac ponovno poslao, i to još u zoru. Cijeli su dan jahali, ali nisu imali o čemu izvijestiti. Trećeg se dana kolona našla na ravnici. Mac se iznenadio kad je ugledao Indijance.

Upravo je razmišljao o događajima koji su ih bili snašli i promatrao kretanje volova. Tako se dogodilo da Indijance zamalo nije ni opazio. Približavali su se s juga, sigurni u sebe.

Bila su dvanaestorica i svi su bili mladi.

Mac je upravljanje zapregama predao Abneru, pa polako pošao prema indijancima, kako bi im pokazao da ih se ne boji i da im vjeruje.

Kolona je stala.

Jedan je predvodio družbu. Podigne ruku da zaustavi ostale i nastavi sam. Okretno sklizne sa sedla. Obrati se Macu na jeziku Komanča. Mac nije razumio. Onda progovori na španjolskom, u kojem se Mac bar ponešto snalazio.

Željeli su trgovati. Dao je znak ostalima. Jedan od njih sjaše i prostre po zemlji gunj.

Dokora im se pridruži još nekoliko ljudi iz karavane. Ostali su stajati iza Maca koji je sjedio na prostrti gunj.

— Nije nam ostalo gotovo ništa što bi bilo dostojno takvih junaka — reče Mac na španjolskom. — Veliki je vjetar pobio naše životinje i uništio nam zalihe. Ostalo nam je vrlo malo, a Santa Fe je daleko.

Indijanac prostre ispred sebe

zbirku ukrasnih ogrlica i bizonskih rogova. Objasni na španjolskom da žele puške, brašno i duhan.

Mac je neko vrijeme oklijevao, a onda na engleskom upita ljude iza sebe ima li tko višak duhana. Dali su mu dvije kese.

Preda ih Indijancu i uzme bizonov rog. Kad Indijanac potvrdno kimne, Mac položi rog do sebe.

Onda ratnik progovori nešto na jeziku Komanča i jedan od njegovih dovede konja.

— Što traži za konja? — upita Drafton.

— Ditty! — odgovori Mac zlovoljno i energično zaniječe glavom.

Indijanci su doveli i drugog konja. Mac ponovno odmahne glavom.

Kad je Indijanac progovorio, glas mu je bio povišen. Treći put u glasu mu je već zvučao gnjev.

— Dva konja za ženu neiskusanu u krevetu — reče — to je više nego pošteno!

Tada Mac upre prstom u Sama i objasni da je Ditty žena krupnog Crnca koji se toliko puta junački iskazao u bojama.

— U bojama protiv Komanča? — upita Indijanac.

— Ne, — odvrati Mac. — U bojama protiv Apaša, Siuksa i Meksikanaca.

Mladi ratnik ustane s pokrivača. Otkorača krupnim korakom, no domalo se vrtati i uzme bizonov rog što ga je dao za duhan. Na koncu ispod Maca izvuče gunj.

Boreći se da uspostavi ravnotežu, Mac se nekako uspravi i zatraži od Indijanca da mu vra-

ti duhan. Ovaj mu baci kese pred noge, pljune i ode.

— Svi prema kolima — reče Mac tiho. — Ja ću još morati ostati da mi stavim na znanje kako se uzdamo da nas neće pokušati ubiti.

— A što će biti s tobom? — upita Drafton.

— Neće se usuditi da me dirne. I sam zna kad bi nešto pokušao da biste ih s te udaljenosti poskidali polovicu prije no što bi uspjeli uteći. Ne brinite za mene! Vratite se do kola i čekajte.

Čekao je tako dugo dok Indijanci nisu okrenuli konje i odjahali. A onda se i on vrati do kola. Mattie mu potrči ususret.

— Sam veli da su htjeli kupiti Ditty.

— To je istina, ali je istina i to da je to po njihovim običajima vrlo poštena ponuda. Nudili su dva od najljepših konja što sam ih ikada vidio. Kladim se da su ih oteli Meksikancima.

— Što misliš, što će sada?

— Motrit će na nas nekoliko dana. Uglavnom će gledati da nekako otmu Ditty. Rekao sam im da je Ditty Samova žena. Ali Samu ne bi bilo glupo da se nekoliko idućih dana drži nje i da se zaista ponašaju kao da su muž i žena. A dobro je i inače da bude u njenoj blizini. Siguran sam da je nitko ne bi znao bolje zaštititi.

— Je li Ditty u opasnosti?

— Nije. U opasnosti je samo Sam. Indijanci će ga ubiti, samo ako im se pruži zgoda.

Nekoliko dana nije se ništa dogodilo.

Jednog poslijepodneva Ditty je koračala uz Sama. Neko su vrijeme hodali u tišini.

— Znaš li zašto me je gospođa Waycross opet poslala k tebi?

— Možda je odlučila prihvatiti moju ponudu.

— Kakvu ponudu?

— Ponudio sam joj da ću te kupiti od nje. Tako je možda odlučila prihvatiti ponudu.

— Hoćeš reći da se želiš oženiti mnome?

— Potrebna mi je žena da mi kuha, da me krpi, redi kuću i takve stvari?

— A kakva je bila Indijančeva ponuda? — odjednom upita Ditty.

— Dva prekrasna konja. Najljepše što sam ih ikada vidio.

— Pa zašto Mac nije prihvatio?

— Zato što je bio lud. Napričao im je kako si ti moja žena, a Indijanci poštuju brak.

— Znači da sam sigurna?

— Nisi. Ali prije nego što te odnesu, morat će sa mnom prozboriti koju. Zato se drži uz mene i ponašaj se kao da si mi žena.

— A kako to da se ponašam?

— Tako, privij se uz mene.

— Što to znači?

— Čuj, da jednom raščistimo s tim. Kad sam rekao Mattie da bit te želio kupiti, zaista sam se mislio tobom oženiti.

Te su noći Indijanci napali životinje.

Cijeli su dan strahovali od njih znajući da je prethodnica slaba zaštita. Devlinu i Williamu, dakako, ne bi promakli ako bi pojahali prema karavani, ali su znali da će, znajući kuda će ona proći, odabrati prikladno mjesto i dočekati je nevidljivi, skriveni, propustivši prethodnicu. Jedino što ih je umirivalo bi-

la je činjenica što je Meksiko pet stotina kilometara daleko na jug, pa su se Indijanci vjerojatno zaputili onamo u kakvom ratnom pohodu, ostavivši ovdje samo žene i djecu i možda pokojeg ratnika za obranu – ali nipošto za napad.

Te su se nade, međutim, izjalovile. Indijanci su imali snage bar da napadnu životinje.

Sva je stoka bila stjerana u obor s ogradom od konopaca.

Iz mraka, sa sigurne udaljenosti, Indijanci su visokom putanjom odaslali strelice kojima ni u mraku nije bilo teško naći cilj.

Negdje oko ponoći Maca i Sama probudi krik mule. S puškom u rukama potrčali su prema oboru.

Kad su stigli, ugledali su Claya Draftona kako se baca na koljeno i odašilje metak u tminu.

– Sumnjam da sam kojega pogodio, ali bih se kladio da su u onom gustom grmlju. Poslao sam metak, pa možda bude sreće.

Fijuk strelica je prestao. U mraku, međutim, nisu mogli procijeniti kolika je šteta.

U osvit dana našli su sedam životinja oborenih strelicama.

Četiri su već bile mrtve. Muli je bio prostrijeljen vrat, strelica joj je još virila s obadviju strana. Jedan od O'Bainovih volova stajao je oborene glave. Iz boka i leđa virile su mu tri strelice. Bio je na samrti.

Jednu mulu i jednoga vola morali su ubiti.

O'Bain i Waycross izgubili su po dva vola; bili su ubijeni.

Skupili su na jedno mjesto sve životinje sposobne za vuču.

Waycrossu je ostalo još svega sedam volova, O'Bainu samo četiri. Drafton je imao sedam mula i tri konja. Seldon još nije za cijela putovanja izgubio ni jedno grlo. Imao je osam volova i konja što je nekoć pripadao Staleyu.

Dok su žene pripravliale doručak, muškarci su pregledavali stoku.

Istupi John Seldon i reče:

– Mislim da bismo morali skupiti sve preostale životinje. Da sam ja imao manje sreće, vi biste mi bez dvojbe pomogli. Ja ću zadržati šest volova, a ostala dva prepuštam O'Bainu ili Waycrossu. A Drafton, kad bi uspio spariti konje i mule, još bi imao dvije pune zaprege. I da jem svog konja za izviđanje.

– John je u pravu, ali čak ako i pomiješamo zaprege, nećemo imati dovoljno grla da povučemo sva kola što su nam ostala – reče Drafton.

– Sad bih i ja želio nešto kazati – reče Cameron Waycross, polako ustane i osloni se na štap. – Moja je krivica što smo mi, moja obitelj, ostali bez vuče. Da sam znao išta o volovima, Malcolm mi ne bi mogao podvaliti takva grla. Ostavit ću jedna kola i Mac može složiti potpunu zapregu od šest volova.

O'Bain ustane i nešto objasni sinu. Devlin kimne.

– Otac kaže da bi se, ako bismo mogli ostati još jedan dan, možda dalo nešto učiniti. Mogli bismo prerezati Waycrossova kola i pretvoriti ih u jednoprežne dvokolice. Mi kod kuće imamo mnogo takvih. Onda ne bismo morali ostaviti ništa od Waycrossovih stvari.

Tako su i učinili; utrošili su na to cijeli dan, ali su dvokolice ispale savršene. Taj je zastoј dobro došao i stoji pred kojom su bili teški dani. Srećom, voda je tu bila tako dobra da nadaleko nije bilo bolje. Da bi se osigurali od Indijanaca, čak su i usred dana odaslali straže na sve četiri strane.

O'Bainova je zamisao bila izvrsna i svima je ulila novu nadu.

Kad je sunce zašlo, Mac se s novim osjećajem sigurnosti umotao u gunj. Upravo je htio zaspati, kadli začuje korake.

Podigavši se na lakat, pokušava prepoznati nepoznate korake. A onda nije mogao povjerovati vlastitim očima. Bila je to Pearl.

Polako mu pride i on odgurane pokrivač. Sramežljivo se uvukla pod pokrivač i privila uz njega.

X

Bio je već posljednji tjedan u srpnju kad su ugledali brda, meke sive sjene na obzoru.

U toku dana sjene su postajale sve bistrije da bi na koncu počele dobivati oblike i obrise.

Izvora više nije bilo, pa su se služili vodom iz bačava. Skretali su sve više na jug da bi izbjegli viši teren.

Tlo je postajalo sve strmije. Životinje su se sve više upinjale.

Četvrtog kolovoza zaustavili su se već usred jutra, jer su naišli na prvu brdsku prepreku.

Cameron žustro zakorača prema Macu, ne oslanjajući se o štap; očito mu se se zdravlje popravilo.

— Mac, učinilo mi se da dolje vidim ljeskanje vode. Učinilo mi

se da je to ondje gdje su oni zeleni kaktusi.

— Provjerit ću. Zacijelo je nešto novo. Išao sam ovim putem i prije i nikad nisam vidio ništa slično.

Uprijevši prstom u dva metra visoku liticu ispred njih, Cameron upita Maca kako je namjerava prijeći.

— Morat ćemo sve dizati užetima. Ali više me brine što je ovo zemlja Apaša. Morat ćemo postaviti straže — reče i pokaže prema hrptu dovoljno visokom da se odanle nadgleda cijela krajina. — Ako nekoga postavimo ondje, bit ćemo dovoljno zaštićeni.

— Ja ću — reče Cameron. — Osjećam se izvrsno, a i vrijeme je da vam svima malo pomognem.

Mac je bio suglasan, no Matilda mu je dopustila da to učini samo u njezinu društvu. Ako ništa drugo, tako će biti mirnija.

Kad je Mac pošao u potragu za onim što se Cameronu učinilo kao izvor, pridružili su mu se Ira i Sam. Ponijeli su sa sobom prazne čuture i mješine.

Niz padinu obraslu kaktusima svaki je korak bio pogibljiv. No usred njih ipak su naišli na izvor. Mac okuša vodu i nađe da je valjana.

Dok je on punio posude, Sam i Ira su pošli svaki na jednu stranu da izvide teren. Izvor je bio u malom slijepom klancu s izlazom samo na istok.

Proteklo je svega nekoliko minuta otkako su otišli, kadli Ira uzvikne. Mac osjeti kako mu se kičmom spuštaju ledeni žmarci. Pograbi pušku i potrči prema Irinom glasu. Zatekao ga je kako sjedi i povraća.

Mac se okrene i ugleda razapeta tijela dviju golih djevojaka. Bile su vezane za dvije velike gromade, a koža im je bila gotovo spaljena od sunca.

— Gospode! — dahne Sam kad se našao Macu iza leđa.

Drafton je ležao na tlu. Bilo mu je suviše slabo da bi mogao ustati.

— Indijanci? — upita.

Mac s mukom proguta pljuvačku.

— Ne, ovo je učinio bijeli čovjek. U tragovima su otisci konjskih potkovica.

Sam pronađen odjeću djevojaka. Haljine su im bile rasprostrte po tlu kao posteljina. Veličina odjeće je odgovarala dobi djevojaka od dvanaest do šesnaest godina. Na odjeći su bili tragovi sasušene krvi.

Malo dalje niz strmi klanac Mac pronađe ostatke logorske vatre. Mogli su biti stari neka dva dana.

— Moramo ih pokopati — reče Ira kad je napokon malo došao k sebi, no glas mu je ipak drhtao.

— Čekaj časak, da razmislim — reče Mac, čučne i zagleda se u tlo. — Ako ih pokopamo, a ubojice se vrate, shvatit će da smo ih pronašli, pa bi mogli poći za nama. A sudeći po tragovima, najmanje ih je dvadeset. Dakle, brojčano su mnogo jači. Čak ako bi i naišli na naš trag, ne bi znali da mi znamo. U tom naš slučaju možda ne bi napali.

Napokon su se i ostali suglasili. Znali su da ne čine nešto veoma lijepo i pošteno, no osjećali su da je to najbolje od svega mogućeg.

— Ovo moramo zadržati za sebe — predloži Mac. — Bar

dok ne dodemo u Santa Fe. Nema razloga da i druge uznemirujemo. Ionako imaju previše toga o čemu moraju misliti.

Nijedan od trojice nije osjetio žaljenje što napušta ovo sablasno mjesto.

Kad su se vratili, O'Bain je već bio namjestio svu opremu potrebnu za dizanje. Ira Drafton je s odobravanjem pregledao sprave kojima će životinje i kola dizati na liticu.

Da bi ispitali dizalice, najprije su podigli Waycrossovu dvokolicu.

Da bi se to obavilo, bila su potrebna tri čovjeka. Zato su zaključili da će veća kola prije dizanja isprazniti. Žene su s uzdahom otpočele posao istovarivanja.

Posao je bio u punom jeku kadli pred Sama stupi Abner. U rukama je, pun poštovanja, vratio šešir.

— Gospodine Same...

— Izvoli.

— Ako bih mogao reći, mislim, mogli bismo gore istovariti dvokolice gospodina Waycrossa, zatim ih ponovno spustiti prazne, pa ponovno natovariti i tako... mislim da bi to bilo mnogo jednostavnije nego dizati stvari jednu po jednu.

Sam ga potapša po romanu.

— To je dobra zamisao. Koliko je bolje kad se svatko služi glavom — reče.

Kad su prebačene stvari, počelo je dizanje kola. Zakačili bi ih koloturnikom i počeli dizati sve dok nisu bila iznad ruba litice. Onda bi ih dvojica na litici prihvatila za kotače i povukla k sebi.

Kad su se na litici našla i treća kola, Seldon reče: — Čini mi

se da bi bilo pametno pokušati dići životinje. Sve je to zabada-va ako njih ne uspijemo podići.

Pripremili su jednog od ranjenih volova i temeljito ga vezali konopcima.

— Svi se odmaknite — upozori ih Mac. — Ako ovo pukne, vol će pobjesnjeti poput ciklona.

Vol je ipak sretno podignut i dočekan gromoglasnim uzvicima. Nakon toga se dizanje životinja nastavilo.

Kad je zašlo sunce, preostala su još samo jedna kola, Seldanova. Njih je Mac, kao najteža, ostavio za kraj — da šteta bude što manja ako bi dizalica pukla. Bilo je, međutim, prebačeno samo šest volova.

Kad se spustila noć, Mac je nerado dopustio da se zapali vatra, a znao je da ne smije objasniti zašto to čini. Zato je dopustio samo malu i prikrivenu vatru.

Čim su prve zrake sunca ušle u usku dolinu, teški i zamoren posao se nastavio. Do podneva sve je već bilo podignuto, spremljeno u kola i spremno za pokret.

Nakon svega nekoliko minuta, potrebnih za ručak, kotači su ponovno nastavili svoje beskonačno okretanje, ovaj put sve bliže pustinji za koju je Mac rekao da je tako vruća da bi u njoj čovjek najradije prestao disati.

Vremena za slavlje nije bilo, a možda nitko, osim Maca i Sama, nije posve ni shvaćao kroz koju se opasnost provukli.

Mogu ti reći da se osjećam mnogo bolje sad kad je taj klanac za nama — reče Mac Samu.

Dolina ispred njih bila je široka i ravna. Kaktusi su rasli u jarkim sivozelenim grmovima.

Izdaleka su nalikovali na goleme bukete cvijeća.

— Neprestano razmišljam o onom izvoru — zamišljeno će Sam. — Što misliš, odakle su one djevojke?

— Tko bi ga znao. I ja sam se to pitao. Nismo vidjeli ni traga od kakve karavane. Uopće nikakvih kolskih brazdi. Vjerujem da će to zauvijek ostati zagonetka. Krv mi se ledi kad pomislim da je to mogla biti Pearl, Michele ili Ditty. Kad bi mi samo dopali šaka! Nikad nisam ubio nikoga, ali sad bih, siguran sam, u tome uživao.

Sam je razmišljao o Ditty.

Sad kad su već izišli s teritorija Komanča, ponovno joj je dopustio da s Michele hoda uz kola kojima je upravljao Cameron. A što se pak njega tiče, njegovo zdravlje kao da se popravljalo sa svakim novim okretanjem kotača.

— Za otprilike jedan kilometar početak ćemo dugi i teški uspon. Mislim da će biti pametnije malo se odmoriti prije toga. A i životinjama bi trebalo predaha. Cijela dva dana nećemo ugledati ravnicu. Ako mi Seldon dađe konja, pojahao bih naprijed i malo promotrio područje. Moramo proći kroz jednu prokletu usku dolinu.

— Dobro mjesto za zasjedu?

— Baš tako.

Pustio je kolonu da prođe.

Kad su naišla kola Draftonovih, progovori s Irom i njegovom ženom, ali ne i sa Pearl. Ona mu uputi pogled, ali on skrene očima ustranu.

Mac dađe znak Johnu Seldonu i ovaj mu pride na konju.

— Hoćeš li mi dati konja da izvidim okolinu?

Mac se popne. U sedlu se osjećao čudno: bila je protekla već skoro godina dana otkako je posljednji put jahao. S nela-
godom je osjećao svaki trzaj ži-
votinja.

Odjaše do Drahtonovih kola i
tamo sjaše. Prilagodivši svoj ko-
rak jednoličnom kretanju kolo-
ne, zadrži se kraj Pearl.

Ona ga nije ni pogledala. On
je šutke uhvati za ruku, ali se
obraću ocu:

— Kad stignemo u Kaliforni-
ju, Ira, morat ćemo porazgova-
rati o ovoj curi.

— Mislim, sinko, to je ugodno
iznenađenje, moglo bi se reći —
reče Ira i okrene se prema ženi
koja je sjedila do njega. — Jesi
li ga čula?

— Zar bi to ijedna majka mo-
gla prećuti? I nemoj misliti da
sam zbog toga nesretna. O Ma-
cu znam dovoljno da bih... —
reče, ali nije dovršila, očito sma-
trajući da se ostatak razumije
sam po sebi.

Mac ispusti djevojčinu ruku,
baci šešir u zrak, skoči na konja
i odjaše u galopu.

U daljini ugleda Devlina ka-
ko jaše Drahtonovog konja vrlo
ležernim korakom. Otkako su
otišli iz klanca, sva je tri dana
jahao tako, držeći uvijek isti
razmak.

Začuvši topot kopita, Devlin
se okrene u sedlu i ugleda Ma-
ca.

— Prvi put te vidim u sedlu,
Mac.

— Jahao sam ja još u pelena-
ma. Idemo! Pogledajmo što je
ispred nas! Potrebno je sve pre-
gledati.

— Kako to traje već tri dana,
zamalo sam zaspao.

Pojahali su kasom nekoliko

stotina metara, a onda se raz-
dvojili.

Delvin je pošao na sjever, a
Mac na jug. Kad su se dovoljno
udaljili jedan od drugoga, uda-
rili su ravno na zapad.

Tlo se počelo dizati u duga-
čku kosinu koja se uspinjala
prema prijevoju.

Mac pokaže prstom na oči, pa
potom na tlo. Na tlu je bila
mrlja isprevtane zemlje koja
se još nije dospjela osušiti na
suncu. Sjaše da pogleda izbliza.

U svježem je blatu ugledao
tragove čaporaka. Očito se so-
kol ili orao sunovratio da bi
ulovio miša ili možda zmiju. S
olakšanjem odahne. Nije bio
trag kopita.

Popeo se na hrbat iznad pri-
jevoja, odlučivši da odatle nad-
gleda prelazak. Dade Devlinu
znak da misli tu ostati, a on ne-
ka produži.

Pažljivo se ogledavao na sve
strane.

Na južnom obzorju odjednom
ugleda oblake prašine. Pažljivo
ih je motrio, od uzbuđenja
suzdržavši dah, sve dok nije za-
ključio da se kreću suviše sporo
da bi mogli potjecati od konja-
nika. Grč mu se u trbuhu opu-
sti.

S tla se dizao suhi prašnjavi
miris. To pobudi u njemu želju
za oceanom. U mislima kao da
je čuo šum valova kako se lome
o obalu.

Razmišljao je o Pearl.

Licem mu preleti smiješak,
no onda se zgrči u grimasu. Do-
sada nikad nije bio vezan za
jedno mjesto. Neprestano je bio
u pokretu, neprestano je vodio
karavane, čak je i odmor mislio
potražiti u lutanju na sjever, u
zimovanju s Indijancima. A sa-

da bi sa svime time bilo gotovo.

Onda ponovo pomisli na Pearl. Možda mu i ne bi bilo tako teško ostaviti dotadašnji način života. Novi bi život s njom mogao biti bolji.

Zatim poče razmišljati o proteklom vremenu. Nakon skoro trinaest tjedana na putu dijeli ih od Santa Fea još šest dana. Mogli su to prevaliti i za deset tjedana. Ipak je osjećao ponos što je proveo tolike ljude i životinje. Što se tiče sigurnosti, s većim bi karavanom bio mirniji, ali u većim karavanima nikad nema ovakvog drugarstva.

Žudio je da što prije stignu u Santa Fe, jer je i hrane i opreme svakog dana bivalo sve manje.

Mali gradić istočno od Santa Fea, imenom Las Vegas, mislio je zaobići. Premalen da bi se u njemu mogle popuniti zalihe ili kupiti životinje. A tako bi uštedjeli više od jedan dan puta. Kiše u ravnicama oko brda mogle bi stvoriti blato daleko gore od onoga u Kansasu. A onda bi lako mogli zaglibiti danima.

Devlin je sa zapada ujahao u prijevoj. Mahne rukom, dajući znak da je sve u redu. Onda je vidio kako je mladić sjahao i u nešto se zagledao. Potom je stavio nešto u džep i ponovo uzjahao.

Karavana je upravo ulazila u prijevoj. Sam mu domahne.

Kako se strmina sve više uspinjala, kola su išla sve sporije. Draftonove su mule lako dostigle Waycrossova kola. Čini se da nije bio u pravu kad ih je potcijenio – držale su se odlično.

U smiraj dana već su se dobrano izvukli iz prijevoja i Mac

ujase u logor. Tu ostalima izloži plan da zaobiđu Las Vegas.

– Za pet dana u Santa Feu! – uzvikne Drafton naslađujući se tim riječima. – Onda još ne može dugo potrajati.

– Ira, ne zanosi se, još su pred nama i brda i pustinja i Indijanci. Nismo još ni blizu Kalifornije. Kad stignemo u Santa Fe, prevalili smo jedva malo više od pola puta. A ako ne uspijemo naći zamjenu za volove koje smo izgubili, možda u njemu i trajno ostanemo.

– Zaista znaš čovjeku pokvariti raspoloženje.

– Bolje da vam ga svima pokvarim ja nego ono što dolazi – reče i zastane. – Pogledao sam ispred nas svaki pedalj. Noćas ćemo imati puni mjesec, pa mislim da bismo mogli krenuti oko ponoći. Mogli bismo svladati priličan komad puta prije nego što zapeče sunce. Teren je ravan i gladak. Kilometrima nema kamena većeg od šake. Ja sam za to da krenemo dok je još hladno.

Kad su se ostali razišli, Devlin ga potraži.

– Mac, našao sam nešto za što mislim da bi ti morao vidjeti.

Prokopa po džepu i pruži Macu raskošno izrađeno srebrno dugme. Mac ga pažljivo razgleda.

– Koliko su bili stari tragovi na mjestu na kojem si ga našao?

– Rekao bih, stariji od tjeđan dana. A što bi to bilo?

– Meksikanci i Španjolci nose ih kao ures na odjeći i sedlima. Dakle, čini se da bi ti tragovi mogli pripadati Meksikancima – reče Mac i vrati Devlinu

dugme. — Lijepa izradba. Vidi-
mo se ujutro.

Mac je već išao prema poči-
valištu kadli ugleda Pearl kraj
vatre. Pride joj s nekoliko duga-
čkih koraka i privuče u zagrljaj.
Njeno je tijelo bilo toplo i po-
datno. Umora je nestalo kao da
ga nikad nije ni bilo.

— Jesi li ozbiljno mislio to što
si jutros rekao ocu?

— Što misliš, da idem svije-
tom i govorim očevima laži?

XI

Idućih nekoliko dana sve je
proteklo bez nepravilnosti. Tek bi se
tu i tamo pojavio oblak, dovolj-
no velik da na trenutak zakloni
sunce, ali ne i da ispusti kišu.

John Seldon klekne i stisne
pregršt zemlje.

— Posve razumijem strah od
kiše. U ovo bi i prazna kola uto-
nula do osovina.

— Ispred nas je dobar pri-
mjer umiješa se Devlin. — Kola
utonula do daske. Morali su ih
ostaviti. I to ne tako davno. Ja
bih rekao prije dva tjedna.

Sam se upita bi li to moglo
imati kakve veze s onim djevoj-
kama u klancu.

A onda, 6. kolovoza 1849, ne-
dugo poslije podneva, William i
Devlin su pojahali prema kara-
vani. Pokazali su rukom na pra-
šinu što se dizala na jugu?

— Tko bi to mogao biti? —
upita Devlin i sklizne iz sedla.

— Možda zaprega mula što iz
Las Vegasa idu za Santa Fe?

I, ista je tako bilo.

Domalo su se, u valovima to-
plog zraka, pokazale prve zgra-
de.

Uvečer su se utaborili pred
zidinama starog samostana, a
ujutro ih je dočekala radost ka-

kvu već dugo nisu iskusili.
Otvorila se gradska tržnica, pa
je bilo svačega, čak svježeg mli-
jeka.

Ipak je od svih najsretnija bi-
la Mattie.

— Kad vidim kako je to dobro
djelovalo na moga muža, prešla
bih još deset puta cijeli taj put!
A ima tu i nekih drugih sretnih
zbivanja. Koliko je to ozbiljno
između tebe i Pearl? — upita
Maca i pogleda ga ispitivački.

— Najozbiljnije što uopće mo-
že biti.

— Brđanin pa ozbiljan? Sa
ženama? I što ćeš s njom? Vući
je po toj divljini?

— Snaći će se. Vi ste živi do-
kaz da žene nisu sasvim bespo-
moćna stvorenja.

— Ali još nešto! Kao da nisi
jedini koji je izgubio glavu. Sam
me sinoć ponovno tražio da mu
prodam Ditty.

Što bi bilo vrlo lijepo od vas.
Ne znam zašto se suprotstavlja-
te kad vidite koliko mu znači.

— Pa, recimo da mu kažeš da
Mattie možda i nije takva vješti-
ca kako on to misli.

— I to je sve?

— To je sve. Laku noć!

Nedugo poslije toga Ira se po-
javio s novostima, točnije, s čov-
jekom koji ih je donio. Bio je to
neki Garcia. On im je govorio:

— Ima jedan čovjek ovdje,
ime mu je Phillip Stone, drži tr-
govinu istočno odavde, opskrb-
ljuje karavane duž El Camino
Realá što ide odavde do San
Antonia. Imao je ženu. I jednog
sina od devetnaest i kćeri od
četnaest i petnaest godina. I
dva unajmljena radnika. Stiglo
mu je pedeset do šezdeset grla
stoke i već bi morao biti ovdje.
Nikad ne kasni. Već ih je morao

preuzeti i vratiti se u svoju postaju. Uvijek bi dolazio dan ili dva ranije. Igrao bi poker. To bi bio jedini razlog da dođe u grad.

Mac se prisjeti onih dviju djevojaka, no Garcia je već znao za njih po Irinom pričanju.

— I tko je to mogao učiniti?

— upita Mac.

— Banditi! Idu u čoporima, poput vukova. Pale, pljačkaju, ubijaju, siluju. Gadni ljudi. Ubijaju bez razloga.

— A što radi vojska?

— U Santa Feu imamo deset vojnika. Najbliži je garnizon u Fort Yumi. Još ih je nekoliko u El Pasu. Većina je vojske duž Rio Brava. Pokušali su im stati na rep, ali bađava. Uglavnom su to odbjegli meksički vojnici, ali ubijaju i svoje i naše, svejedno im je. Prije su ovamo dolazili meksički vojnici, ali otkako je rat, njih nema, pa su se banditi osilili.

Mac se smrkne. Radost zbog sretnog dolaska u Santa Fe brzo je kopnila.

— Mac. Garcia mi je, međutim, rekao i nešto što bi te moglo obradovati. S drugog su se kraja grada utaborili još neki ljudi koji također idu za Kaliforniju. Možda bismo mogli zajedno. Tako ćemo biti sigurniji.

Suputnike, međutim, nisu morali tražiti — oni su potražili njih.

Pojavili su se u osobi mladog Jethroa Carra. Zatekao ih je u gostionici i odveo k ostalima.

Bilo je to mješovito društvo.

Osim Carrovih, bila je tu i obitelj Andrewa Listera. On je zaostao zato što su mu kola propala u blato prije dva tjedna.

— Mac se odmah prisjetio onih

na koja su naišli. Treći je bio Alfred Day koji je morao stati jer se razboljela žena koja se upravo porodila. Četvrti je bio Poljak, po imenu John Krapowski, koji je izgubio toliko mula da nije mogao dalje; nekakva se zaraza uvukla među njih, zaraza koju je vjerojatno donio iz domovine, jer su prvo podlegla dva rasna konja što ih je sa sobom poveo.

— Pisao sam bratu da pošalje novac, kako bih kupio novu zapregu. Dok je novac stigao, prošlo je šest mjeseci — zdvojno je vrtio glavom. — A brat me nagovarao da pođemo brodom. Trebalo je da ga poslušam.

— Koliko sam ja čuo — odgovori Sam — morskim putem nije ništa sigurnije nego kopnenim. Koliki su se nasukali u Južnoj Americi!

Bilo ih je devetnaestero, od toga osam sposobnih za oružje. Uz Macovih jedanaest to je bilo devetnaest pušaka protiv možda trideset banditskih. Kad se tome doda još i razlika u vještini rukovanja oružjem i prednost koju daje iznenadni napad, nije moglo biti sumnje na čijoj su strani izgledi. Pa ipak su predstavljali dovoljno veliku snagu da banditi makar razmislile prije nego što ih napadnu.

Bolest Krapowskieve stoke kao da je jenjala, no ipak su odlučili svoje mule držati podalje od njegovih. Upotpunili su i svoje zaprege — po vrlo visokim cijenama, dakako, dajući sto i pedeset dolara za grlo, ali drugog izbora nije bilo.

Podvečer su se svi skupili oko vatre kraj Waycrossovih kola.

— Ljudi, odavde vodi nekoliko putova — reče Mac — i ja o

njima razmišljam već danima. Zaključio sam da bi nam makar malo lakše bilo ako bismo udarili El Camino Realom. Na španjolskom to znači glavna, kraljevska cesta, a to ime posve zaslužuje. Mogli bismo udariti i ravno na zapad i poći putem što ga je prije dvadeset pet godina otvorio Jed Smith, ali bi nas tu čekala velika pustinja. I Indijanci. Zato ćemo otići na zapad nekih sto i pedeset kilometara, prijeći samo jedan mali ogranak Stjenjaka, a zatim skrećemo na jug i ondje hvatamo El Camino Real. Kad bismo odmah krenuli njime, izgubili bismo cijeli jedan tjedan.

Zatim duboko uzdahne, čašak pošuti, pa nastavi:

— A sad dolazi ono ružno. Ulazimo u pustinju, ovaj put pravu. Kad počnemo štedjeti vodu, nema trošenja pića sve dok se ne spusti mrak. Jedino će djeca mlađa od deset ujutro dobiti po nekoliko gutljaja. Na pranje, dakako, zaboravite. A ostanemo li bez dovoljno vode, prednost će imati životinje, bez kojih nemamo nikakvih izgleda. Jedini će izuzetak biti gospođa Day, koja ima bebu i ostala bi bez mlijeka. Ima li nekoga da na to nije spreman?

Svi su šutke zakimali.

XII

Vruće je jugo milovalo osušeno tlo gotovo sa strašću dok se karavana polako vukla na zapad. Znoj se na odjeći pretvarao u krutu vapnenastu koru. Mac je pustio volovima da sami određuju brzinu kretanja.

Andy, sin Andrewa Listera, jahao je u prethodnici s Devlinom. Najednom sjaše. Pogleda

u tlo i zatim prema jugu. Ponovno se baci u sedlo i pojaše prema koloni. Sklizne iz sedla i bez daha obavijesti Maca o svom otkriću.

— Naišli smo na trag dvojice jahača. Čini se kao da su jahali na istok, prema nama, a onda skrenuli na jug prije manje od jedan sat. Pijesak se još sliježe u otiscima kopita.

— To je čudno. Na jugu nema ničega. Možda je kakav kopač zlata.

— Sumnjam. Oba su traga konjska, nijedan nije od mule.

— Momče, svaka ti čast ako si vidio sve to. Vрати se i otvori dobro oči.

— Razumijem — odgovori ovaj, uskoči u sedlo i odjaše u žegu.

Sam pride do Maca, promotri ga, a onda upita:

— Zašto stojiš u svoj toj prašini, Mac?

Mac se polako uspravi i reče tiho da ga žene u blizini ne bi čule.

— Bojim se da smo dobili društvo. Netko nas prati. Andy Lister je opazio svježije tragove kopita. Dva jahača kao da su namjerila ovamo i onda skrenula na jug. Možda su jahali prema nama i kad su ugledali prašinu, maknuli se s puta da se ne bismo susreli s njima.

— Kopači?

— Sumnjam. Andy je siguran da su bili potkovani. Osim toga, kopači ne vode dva konja.

— Ako podvostručimo prethodnicu, to bi moglo uznemiriti ljude.

Mac se vrati na čelo kolone. Ostatak je dana neprestano pažljivo promatrao jug.

Kad se Devlin vratio, Mac ga

upozori da ne govori nikome ništa. Dva ili tri puta mu se učinilo da u valovima toplog zraka vidi ljudske prilike, ali je to uvijek na koncu pripisivao živcima.

Kad su se utaborili, teren oko njih bio je tako ravan da nije bilo potrebno postaviti straže izvan kruga.

— Sutra ću ići sam u izviđanje — reče Mac Samu — i pokušati neopazice skrenuti na jug.

— Kad misliš krenuti?

— Sat prije izlaska sunca.

— To je zgodan čas. Ako ne vide kako odlaziš, neće se odmah ni dosjetiti da te nema.

Mac se protegne i posluži se sedlom kao jastukom. Gledao je u zvijezde i mislio na Pearl. Bilo bi mu drago da je prije polaska u izviđanje može vidjeti, ali je bio zadovoljan i snatrenjem.

Kad se probudio, istok se već slabašno žario. Za otprilike jedan sat sunce će početi peći svojim strašnim zrakama.

Prebaci sedlo preko leđa ride kobile koju je bio odabrao za današnje izviđanje. Zatim joj prebaci preko pleća bisage s krmom i mješine s vodom, te je prijateljski potapša po sapima.

Iza sebe začuje korake i hitro se okrene. Pred njim je stajala Pearl sa šalicom iz koje se pušilo.

— Sam mi je rekao da danas ideš u malo izviđanje. Pomislila sam da bi ti moglo dobro doći.

On se nagne i poljubi je.

— Pazi, prolit ćeš kavu! — opomene ga Pearl.

— Vrlo važno. Ima i stvari važnijih od nje.

— Naprimjer?

— Ti — reče i uzme šalicu iz njene ruke.

— Ima jedna još važnija. Ti. I zato pazi! Ne izlaži se. Ne bih voljela da ti se išta dogodi. Znaš da te volim.

— Ništa mi se neće dogoditi.

Ponovno je poljubi, pa se baci u sedlo, ne ispustivši pritom šalicu i ne prolivši ni jednu kap kave. Iskapi šalicu i vrati je djevojci.

— Neka me oko zalaska čeka puna i vruća — reče.

Lagani pritisak koljenima bio je dovoljan da pomakne kobilu.

Krenula je polako, korakom, sve dok se nisu našli izvan tabora, a onda je, bez ikakvog poticaja, udarila u galop. Bilo je očito da u tome uživa.

Jedan sat nakon sunčeva izlaska Mac je uveo kobilu u hlad meksičke divlje jabuke, pa sjahao. Dade joj šaku zobi, a sam pojede malo sušene svinjetine. Ni u kojem smjeru nije bilo ni traga života. Nije se vidjela čak ni prašina karavane, iako ju je Sam već zacijelo pokrenuo.

Prižmiri očima prema sjeveroistoku i napokon s olakšanjem ugleda sićušni oblačić prašine kako se polako diže. Shvati da nema vjetra.

Nastavi jahati usporedno s karavanom nekih osam do deset kilometara na jug.

Prešavši dno presušenog potoka, prođe kroz područje posuto trbušastim kaktusima i tek tada ugleda prve tragove.

Dva jahača! Dva traga stara možda deset do dvanaest sati.

A ovdje nije bilo ni vode, ni hladovine, čak ni kakve velike stijene. Ništa što bi ikoga moglo privući u ovaj kraj.

— Kakvo bi tu dobro, ljepotice — obrati se kobilu — ikoga moglo nanijeti? Hajde da pode-

mo tragom i vidimo kamo su otišli.

Još tri kilometra na jug dva su se traga stopila s još dva, što su dolazila s juga. Zatim su sva četiri nastavila na zapad. Slijedio ih je još dva sata, dok sva četiri nisu ponovno skrenula, ovaj put na jug.

Sjaše, napoji kobilu iz šešira, pa nastavi put.

Pred njim su se našle krupne gromade, dva metra visoke i dva široke, uredno poredane kao da ih je tu posadila ruka kakvog marljivog vrtlara. Umjesto da krene između njih, skrene na sjever da ih zaobiđe.

— Nema smisla stavljati glavu na panj. Ovdje bi se mogla sakriti cijela četa bandita.

Trag je vodio uz padinu niske uzvišice.

Kad je stigao na vrh, sjaše i pogleda natrag prema polju posijanom gromadama. Na jugu ugleda oblak prašine na nebu. Deset jahača sedam do osam kilometara daleko. Znači da su otprilike dva puta toliko udaljeni od karavane.

— Srdašce — reče kolibi — ovo mi se ne sviđa ni najmanje. Ta čeljad možda ima nekog posla zbog kojega tamo jaše sama, ali bih se osjećao mnogo ugodnije kad bi jahali stazom kao i sav ostali svijet.

Jahao je hrptom još pet kilometara, ne skidajući oči s oblaka prašine. Tko bili da bili, tjerali su konje prebrzo da bi išli nekamo daleko.

Teren se izmijenio: dva brežuljka razdijeljena po sredini.

— Curo, idemo na lijevo, tako da možemo pratiti onu prašinu.

Kad su se popeli na vrh brežuljka, prašine više nije bilo. Ja-

haći kao da su stali ili kao da je tlo postalo kamenito.

Napregne oči da zapazi kakav znak.

Lagano se nagne naprijed i kobila polako krene. Kad su se spustili, ona poče skretati nadesno. Potegne lijevu uzdu i ona pođe nalijevo, no nakon nekoliko koraka ponovno poče skretati nadesno. Onda i on pomiriše.

Voda!

Pusti je da sama odabere put. Boljele su ga i oči i uši, morao se naprezati i da gleda i da sluša.

Na dnu brijega izbijao je potčić. Tekao je svega nekoliko koraka, a onda ga je ponovno progutao žedni pijesak.

Prebaci kobili uzde preko vrata, pa se i sam sagne dok je ona pila.

Kad se napio, promotri mjesto.

Izgled izvora je upućivao na to da se tijekom godina pomaknuo na jug. A to bi moglo značiti da negdje na jugu taj vodotok ponovno izbija na površinu. Mogao bih, dakle, krenuti za njim — ali ne hrptom nego sasvim malo ispod njega.

Tako je i učinio. I zatim, malo prije nego što će zaći sunce, začuje glasove. Dolazili su odnekud s druge strane brijega.

Dovede kobilu na rub i pođe za glasovima. Onda je priveže za grm, odabravši skriveni prostor. Potapša je i tiho se popne, sve dok mu se pred očima nije otvorila dolina pod južnom padinom brijega.

Ispod njega plamtjelo je pet malih vatri, a oko svake nabrojao je šest do sedam ljudi. Govorili su španjolski i mnogo se

smijali. Bili su predaleko da bi ih mogao razumjeti.

Neka mlada žena donijela je hranu do jedne vatre. Dok je spuštala pladanj, jedan ju je od muškaraca dograbio. Uz glasno smijanje ostalih trenutak se otimala, a onda umirila. Muškarac ustane, obavije ju rukom oko pasa, pa je odvede u sjenu obližnjeg drveta.

Najtiše što je mogao, Mac se vrati do svoje kobile i povede je na sjever, držeći je za uzde i tek na kraju hrpta ponovno uzjaše. Ponovno pusti kobilu na volju da sama odabere put.

Kad su se zaustavili, mjesec je već bio visoko. Side i omota uzde oko zapešća.

— Oprosti, lutko, što ti ne mogu skinuti sedlo, ali možda budemo morali ubrzo pojuriti.

Odspavao je pola sata, pa nastavi jahati.

Udarivši poprijeko, presiječe put kojim je karavana morala proći. Rasedla kobilu i dade joj posljednju pregršt zobi.

Čekao je jedan sat, a onda na istoku ugleda prve znakove prašine. Bio je siguran da su to njegovi.

Osedla kobilu i pođe im ususret. Najprije je prepoznao konja, a tek onda izvidača. Bio je to Devlin.

Te večeri, kad je Mac obavijestio karavanu o trideset meksičkih odmetnika na manje od dvadesetak kilometara južno od njih, mnogi su se poželjeli vratiti. Santa Fe je bio sigurniji od onoga što ih možda čeka.

Dok su drugi govorili, Mac je šutio.

Već se spremao otići da pričekava odgovor u samoći svoje lo-

gorske vatre, kadli ustane John Krapowski.

Svi su se stišali, gledajući u njega. On progovori tiho, ali čvrstim glasom:

— Mi u Poljskoj radimo to isto. Ali ondje su banditi vladarevi vojnici. Ulaze u gradove, a nitko ne prosvjeduje. Usred bijela dana pljačkaju dućane. Uzimaju sve kao danak vladaru. Samo na taj način, potkradajući vlastite dućane, uspjeli smo sakupiti novac da pobjegnemo u Ameriku. Mnogo je godina valjalo krasti da bi nam to postalo moguće. Krađu nisam otpočeo ja, nego moj otac. Godinama nas je održavao san o bijegu u ovu zemlju. I ocu sam se na smrti zakleo da ću, čim skupim dovoljno novaca, pobjeći ovamo s obitelji. A nisam pobjegao zato da se poklonim nekim drugim banditima.

Zavladala je tišina. Onda ustane John Seldon i reče:

— Svoga sam oca veoma razočarao što nisam pošao njegovim putem. Svi su moji u obitelji bili vojnici više od tri stotine godina. Pa ipak, iako nisam postao vojnik, mnogo sam toga naučio iz obiteljskih razgovora. To, naprimjer, da svakoga vojnika koji se brani mogu svladati najmanje trojica koja napadaju. Polazeći od toga, banditima bi bilo potrebno šezdeset ljudi da svladaju našu obranu.

Napokon ustane i Matilda.

— Seldon je brojao samo muškarce, a to nije pravedno prema nama ženama. Ja i moja obitelj idemo dalje, pa što bilo.

Ne mislite valjda da tu klatež vodi Santa Anna glavom?

Ljudi su zapljeskali — i to je

bio zaključak tog večernjeg skupa.

XIII

Iz dana u dan sve su se više primicali brdima.

Sedmoga dana nakon odlaska iz Santa Fea polako su se vukli kroz dolinu samo nešto više od kilometar široku. Ispred njih je bio prijevoj koji su trebali prijeći na visini od kojih tisuću metara.

Kad su o podne zastali, Mac pođe ispred karavane da promotri teren. John Seldon na svoju ruku učini to isto.

— Što misliš, Mac?

— Bilo bi pametno poslati po dvojicu s puškama sa svake strane.

— Ja nisam najjači od nas, ali ću biti jedan od te četvorice. Bude li svaki imao po dvije puške, mogli bi ipak predstavljati nekakvu snagu, barem takvu koja će drugima dati vremena da se ukopaju. Važno je držati u rukama uzvisine.

— Slažem se potpuno. Uzmite hrane za dva dana, toliko će nam vjerojatno biti potrebno. Bit ćemo prilično razvučeni.

Seldon je poveo sa sobom Jasona Carra, Andya Listera i Sama.

Dolina je potamnijela od dugih večernih sjena. Mac postavi straže, a sebi odredi najjužniji položaj.

U tihoj noći zaokupile su ga najrazličitije misli. Prisjećao se očeve smrti. Zatim se prisjeti majčine smrti, ali su sjećanja bila blijeda. Pomisli na Pearl i još se jednom nasmiješi. A onda se upita što će s njime biti ako napusti posao vođe karavana.

Nije znao ništa ni o zemljoradnji ni o uzgoju stoke. Kako da počne?

Bio je duboko u mislima kad se oko ponoći pojavio Walter Carr da ga zamijeni.

U zoru Mac ode ispred karavane i stade motriti visove tražeći pogledom Sama i Seldona. Najprije ugleda ovog posljednjeg na utvrđenom položaju na južnoj litici što se nadvila nad prijevojem. Seldon mu domahne da je sve u redu.

Kad je pretražio i sjevernu liticu, ugleda Andya Listera, a potom i Sama, stopljenog sa sjenama. Kad mu je i ovaj dao znak da je put slobodan, pokrene karavanu.

Na čelu su išla kola Andrewa Listera — i ne slučajno. Spustio je stražnju stranicu i pokazao što je u kolima.

— Pričao sam ti o tome. Čekrk! Moja izmišljotina. Ovdje je namotano nekih pet stotina metara konopca. Odmota se, jedan se kraj veže za kakvu gromadu, a onda ga dvojica namataju na bubanj. Može se savladati svaka strmina.

— Konopac je težak. Bit će nam potrebna mula da ga odnese.

Ali to je ujedno bila i jedina poteškoća. Listerova su se kola popela prva, kao po loju, a zatim su slijedila i ostala u koja su redom prenosili čekrk. Dok bi po dvojica naizmjenice okretali ručicu, jedan je upravljao rudom kao kormilom.

Do sumraka sva su kola bila na vrhu strmine.

Pod nadstrešnicom izbočene stijene Ira zapali veliku vatru. Gospođa Drafton pripravi grah u koji je stavila svinjetinu što se

odmakla cijeloga dana. Druge su žene pekle pšenični i kukuruzni kruh. Svi su bili izgladnjeli kao vukovi i tako umorni da su jedva znali za sebe.

Jedino Matilda kao da nije gubila snagu. Zajedno s Mrvicom skupljala je drvlje za zajedničku vatru.

Ali nije prošlo mnogo vremena i Mrvica dotrči do Maca, vidljivo uzbuđen.

— Gospoda Waycross... želi da dođete.

Mac zlovoljno ustane. Vidio ju je kako ukočena stoji pred malom skupinom mladih jela.

— No, idemo.

— Ja... ja ću ostati — odgovori Mrvica čudnim glasom.

— Svaka čast, Mattie — reče joj — ali upravo sam se bio opustio.

— Vidi! — reče ona ne obazrijevši se.

Pokaže prstom na kostur pod jednim drvetom. Mac ga pažljivo promotri.

— Indijanac — ustvrdi na kraju. — Možda starac koji je ovamo došao umrijeti. Mnogi to čine kad postanu odviše stari da se brinu o sebi. Bio je vjerojatno prestar da se popne bliže do svojih bogova. Kostii ovdje stoje najmanje dvije, a možda i tri godine.

— Bila sam se prepala.

— A tek Mrvica! Vidio sam mu po licu. Ali o ovome treba šutjeti. Ljudi su ionako prenapeti.

— Mac — prekine ga ona i oštro mu se zagleda u oči — kakva je naša situacija? Ali reci mi istinu, ono što zaista misliš, ne ono u što bi želio da ljudi povjeruju.

— Mislim da je Seldon bio u

pravu. Nije baš veoma vjerojatno da bi banditi napali tako veliku grupu kao što je naša. A jednom, kad izađemo iz ovog prolaza, pred nama će biti preko tri stotine otvorenog zemljišta. Mogli su nas napasti dok smo bili razvučeni u klancu, ali ne vjerujem da će to učiniti sada. Sad su već izgubili svu prednost.

— Nadam se da si u pravu.

U zoru ih je čekao posao gotovo jednako težak kao i onaj prilikom uspinjanja. Valjalo je sići niz strmu nizbrdicu.

Povezali su po dvojica kola i kroz žbice na kotačima provukli im daske da posluže kao kočnice. Ipak su, kad ih je zaprega povukla, kola počela tako klizati da su ih životinje jedva zaustavljale ukopavajući se nogama u kamenito tlo.

Sljunak je letio na sve strane, kamenje se valjalo, a okovi kotača izbijali iskre iz stijena u koje bi udarali. U nosnicama se osjetio čak miris dima pomiješan s dahom i znojem životinja i ljudi.

Pedalj po pedalj kola su se polako spuštala niz strminu.

I ovdje se, međutim, Listerov čekrk pokazao dragocjenim, olakšavajući posao životinjama koje su drhtale od napora.

Prvi dio strmine savladali su sretno, ali su na drugom počele nevolje.

Da bi olakšali prelaženje preko glatke izbočine nad trideset metara dubokim ponorom, prijašnji su pioniri bili uklesali udubljenje koje je služilo kao tračnice da kola ne otklize. Nitko, međutim, nije opazio kakvo nisko dno imaju druga Waycrossova kola, sve dok nisu za-

kačila za stijene pokraj tračnice, ne mogavši nastaviti ni naprijed ni natrag.

Podići ih nisu smjeli, jer bi kotači mogli ispasti iz žlijeba. A nisu smjeli ni dugo ostaniti, jer su se time izlagali opasnosti od napada.

Podmetnuli su daske i tako kola podigli i zaštitili od klizanja, ali kad su se napokon oslobodila, nestalo je trenja i kola su povukla zapregu.

Jednoj se muli okliznula noga i prije nego što su ljudi sa čekrkom uspjeli preuzeti na sebe svu težinu, već je bilo prekasno. Stražnje su joj noge već bile nad ponorom, dok se bespomoćno koprcala u ormi.

— Sijeci! — dreknte Drafton.
— Sijeci!

Abner poleti, ali je preplašena životinja već bila izbezumljena. Žestoko je udarila Crnca u koljeno i ovaj se svalio. Zama-
lo se strovalio u ponor ali se u posljednji čas uhvatio za konopce zaprege. Tada je bljesnula oštrica noža i tijelo životinje strovalilo se u ponor.

Svi su zatvorili oči kad su čuli muklu lomljivu i težak pad.

Zlosretno stvorenje, međutim, nije bilo usmrćeno. Sva izlomljena, mula je ispuštala krikove bola.

— Neka netko ode dolje — reče Mac, dok mu se grlo stezalo.

O'Bain se spusti niz strminu i onda jedan reski prasak prekinu krikove umiruće životinje.

Mac požuri sa spuštanjem ostalih kola, kako bi se što prije domogli sigurnijeg obrambenog položaja na brisanom prostoru dna kanjona. No dok su posljednja dvojica kola klizila niz

strminu, podigne pogled i opazi kako mu Seldon domahuje.

Brzo se popne do polovice obronka i na pozadini neba ugleda oblak prašine koji je mogao potjecati samo od mnogih jahača.

— Čini se kao da smo se uspjeli prebaciti u posljednji čas. Naši su prijatelji u pokretu. Prašina upućuje da idu na zapad — reče, a zatim dovikne Seldonu: — Bolje da siđeš. Prebacite se svi na južnu liticu.

Mac se hitro vrati na kosinu i požuri ljude da što prije spuste i posljednja dvojica kola.

— Sada kad znamo gdje su — reče Sam — ne vidim razloga da ostanemo gore.

Već se gotovo smračilo kad su stigli do potoka što je tekao na jug. Kraj potoka je čekao William Drafton koji je bio u izvidnici.

— Mac, kad sam stigao do potoka, bio je muljevit. Mulj je dolazio sa sjevera i rekao bih da ga nisu prešla više od dva jahača. Možda na pola kilometra odavde.

— Zvuči veoma gadno. A sad mi nešto reci! Kad bi želio napasti karavanu još premorenu nakon prelaska preko prijevoja, gdje bi ih dočekao u ovo doba dana?

— Kod prve vode koja im se nade na putu.

— Tako je! I to je baš ono što nećemo učiniti. Čim se digne mjesec, idemo dalje na zapad. Najmanje pet kilometara. Ti i Jason podite naprijed i provjerite. Nadite mjesto koje se lako brani, neko povišeno zemljište ili širok ravan prostor s mnogo vode. Otprilike dva sata hoda odavde.

— Hoćemo.

— Same, ti i Seldon odjahat ćete na jug, ne predaleko, tē nam pokrivati bok. Pošto izade mjesec, pričekat ću petnaest minuta, a onda udariti na zapad i nakon dva sata podići logor. Ako očekuju da ćemo zanoćiti i ako mi se napad vrze po pameti, pričekat će dok se mjesec ne digne dovoljno visoko. A mi ćemo tada biti već tri kilometra daleko.

Pregazili su potok prije nego što su se zaustavili da pričekaju izlazak mjeseca. Proteklo je dovoljno vremena dok se potok ponovo razbistrio. Tako nitko južno od njih nije mogao zaključiti da su ga upravo prešli i da su, dakle, ponovo u pokretu.

Dok su ljudi uzvodno punili bačve, Mac je namakao umorne noge.

— Kladim se da ti je fino. Mogu li se pridružiti? — upita Pearl koja se odnekud pojavila.

— Jest. A još bi ljepše bilo kada bismo ostale pustili da odu, a mi ovdje ostali sami. Mjesto je krasno, to moraš priznati.

— Zamisao mi se dopada.

— Ipak je opasna.

— Ti si već veliki dječak, ne bojiš se valjda bandita?

— Bojim se starog Ire koji bi se zacijelo vratio da nam sačmaricom pokvari radost.

— I to s onom svojom velikom, što ju je napravio još moj djed. S tri palca širokom cijevi.

— Zezaš se — reče on, ali mu je nešto u njezinu glasu reklo da to nije šala.

— Ozbiljno ti kažem, takvu nisi u životu vidio.

Drafton je malo kasnije doista stigao sa sačmaricom preba-

čenom preko ramena. Bila je zaista golema.

— Evo je — reče i nasloni je na kotač kola.

Mac provjeri kako joj radi otponac. Činilo se da je sve u redu. Ugura prst u grlo cijevi. Bilo je glatko. Ljudi su se počeli okupljati.

— Ima li netko malo baruta za ovo? — upita Mac.

Carr i Day imali su ponešto, jer su njime nakanili dizati panjeve u Kaliforniji.

Odmakavši se na sigurnu udaljenost od karavane, Mac istrese malo baruta u cijev, a zatim nabije komadić pamučne tkanine. Potom ubaci šaku čavala i sitnog kamenja. Zatim stavi još jedan pamučni čep i vrati se do karavane.

— Sada možemo još samo čekati — reče.

Prebroji ljude da se uvjeri jesu li svi na okupu i tek tada izloži svoje planove za sutradan.

— Noćas smo se sretno izvukli. Sumnjam, međutim, da će banditi odustati. Sutra, pazite, ako ugledamo ikoga na putu, bilo bi mi drago da mogu vidjeti samo jednog čovjeka uz svaka kola. Ako misle na nas udariti, bilo bi dobro da ne znaju koliko nas je. Vjerojatno će udariti odjednom sa svih strana, tek toliko da nas ispipaju. Mislim da će najžešću vatru otvoriti sa sjeverne, južne i istočne strane. Ako se sa zapada bude-
mo najslabije branili, pomislić da nam je to slaba točka, pa će nas napasti s te strane. A to znači da će jurišati prema suncu. Ja ću ovu topčinu postaviti ovdje i pričekati da mi se sasvim približe. Tek ću tada opaliti. Bilo bi najbolje da mi nitko

ne bude u blizini kada to grune jer bi moglo opaliti s obadviju strana. I trebalo bi mi još čavala i komadića žice.

— Ja imam komad debelog lanca koji možemo isjeći na komadiće — reče Krapowski.

— Izvrsno! Mrvice, znaš li ti pucati?

— Nisam nikada, ali mislim da bih znao.

— Još jednom da pojasnim — naglasi Mac. Osam će ljudi biti prema zapadu i još po četvorica na ostale tri strane. Ali prvo će šestorica sa zapadne strane, radi varke, prijeći na ostale tri strane, po dvojica na svaku. Kad prođe prvi napad, vratit će se na svoja mjesta. I da bude jasno: neka nitko ne puca dok ja ne kažem. Bitno je da pomisle da nam je zapadna strana najslabija. Je li jasno?

Svi su kimnuli.

Te im je noći trebalo duže nego obično da se smire. Naposljetku su svi polijegali. Ali ni Mac ni Sam nisu mogli oka sklopiti.

Nekoliko trenutaka prije izlaska sunca u logor je ujahao Seldon, a za njim Devlin i William. Oči su im bile crvene od nespavanja.

— Dakle, mislim da dolaze — reče Seledon. — Na jugu su, malo više od dva kilometra daleko. Isprva su jahali ravno na nas, no kad samo odlazio, stajali su na mjestu.

— Misliš li da su te vidjeli?

— Nisu. Ali mislim da si dobro pogodio. Očito su nas čekali kod potoka. Došli su u širokom luku baš iz tog smjera.

— Očekujem da će najprije poslati osamljenog jahača kao izvidnicu. Možda se čak bude

pretvarao da je putnik za Santa Fe. A vas trojica pokušajte odspavati. Mogli biste otkunjati bar sat ili dva prije nego što počne gužva.

Mac zauze zaklon pod kolima i položi pušku između žabica. Kraj nje stavi željezni lonac pun komadića lanca, čavala, kamenčića i krupne olovne sačme. Nije znao tko je pribavio taj lonac, no činjenica je da je sve to izgledalo više kao municija, a ne kakva starudija.

Dode Pearl i donese mu kave i palente iz koje se pušilo. Mac to pojede i popije sa zahvalnošću, pa reče:

— Oduzi to i nađi dobar zaklon.

— Ja ostajem ovdje.

Pogledi su im se sukobili. Jedan njen pogled bio je dovoljan da shvati da će biti po njezinu.

Onda se dosjeti, skoči, pa je sa svih strana okruži vrećama žita. Kad je to bilo gotovo, ona stavi na njih mornarički revolver svog oca, zajedno s kutijicom naboja i još jednom kutijicom kugli.

Mac je potapša po ruci.

— Neka ti bude, ali pamti, budem li morao grnuti iz ovoga, zavuci se među te vreće kao miš i ne poviruj dok se ne razide prašina.

O'Bain i sin mu Lane bili su desno od Maca, a lijevo Cameron Waycross, Abner i Drafton. Na suprotnoj strani kruga kola bili su Sam, Devlin, Williams i Mrvica. Na jugu je ugledao Seldona, Krapowskoga, Daya, Carra i jednoga od njegovih sinova. Na sjevernoj su strani bila dva druga Carova sina, Andrew, Andy i James Lister.

Nije to bilo onako kao što je

bio zamislio. Ljudi se bolje bore kad se razdvoje članovi obitelji. No moralo je tako ostati, pa što bude. Nije više bilo vremena za promjene.

Pearl ga povuče za rukav i pokaže na jugozapad. Prema njima je išao osamljeni jahač. Polako je prilazio i stao još izvan dometa glasa.

Mac reče:

— Šalji dalje: svi glavu dolje, ostanite nevidljivi.

Dok je slušao kako šapat obilazi krug, svu je pažnju usmjerio na došljaka.

— Ljudi — reče došljak pomalo ukočenim glasom — mi se ne želimo s vama boriti. Treba nam samo hrana za nas i naše konje. Mi smo čestiti ljudi.

Mac mu odgovori glasno:

— Nemamo viška hrane. Već smo dugo na putu.

— Zašto ste se utvrdili kao za bitku?

— Treba biti oprezan.

Prvom jahaču sada su se pridružili i drugi. Mac ih izbroji osam. Šaputom su mu javili da ih je na sjeveru šest, na jugu osam, na istoku čak dvanaest.

Mac se uplašio da nije možda pogriješio. Možda vođa nije bio toliko glup da tako napadne da budu okrenuti k suncu.

Zavladala je tišina. Mac tiho zovne Iru.

— Ira, kad udare ovamo, ti i ja jedini pucamo. O'Baine, Camerone, Abneru, ne pokazujte se za prvog naleta. Ostali neka ih potpraše koliko mogu. Šalji dalje!

Dok je šapat obilazio, ispruži ruku i stegne Pearlinu.

— Ljubim te — prošapće.

Ira je to vidio, nasmiješi se i okrene prema banditima.

Mac je očekivao da će navaliti s jugozapada, podalje od sunca. A on neće moći opaliti iz svoje puščetine sve dok se ne nađu ravno pred njim. Sada je dolazio najgori dio: čekanje.

Razbojnici su sjahali.

Prema kolonistima nisu ni gledali. Počeli su igru živaca. Neki su se smijali i pravili prostačke kretnje. Neki su pušili i zurili u njih.

Mac još jednom pošalje glas da svi ostanu skriveni kako bi u razbojnicima pobudili lažne nade u slabost protivnika.

Negdje sredinom jutra banditi su uzjahali i krenuli od kola. Onda su stali.

Sada su bili izvan puškometaja.

Bitka je počela s Macove strane.

Iz stražnjih se redova izdvojio jedan razbojnik i u punom galopu pojurio prema njima. Bio je odjeven u crno, a na prsima su mu bila ukrštena dva redenika. Crveni opšiv na hlačama i epoletama izdvajao ga je od ostalih.

Trenutak potom i drugi su pošli za njim, podbovši konje u puni galop.

Mac pažljivo nanišani u čovjeka u crvenom i crnom, no ovaj se nenadano okrene i zapraši u suprotnom smjeru, dok su ostali nastavili divlji juriš.

Mac prebaci mušicu nišana na drugi cilj i pritisne otklonac. Razbojnik je bio oko petnaest metara daleko. Udarac zrna izbaci ga iz sedla. Mac posegne za revolverom do sebe i opali nemajući vremena da nišani. Zato je i promašio, kao što se moglo i očekivati.

Kutom oka vidio je kako Irina duga puška slijedi cilj. Začuje

prasadak i pred vreću sa pšenicom iza koje se sakrila Pearl sruši se tijelo.

U vreće su se zabili meci i vidio je kako zrnje polako curi na tlo. Čuo je uplašeno mukanje stoke.

S istoka se začu čegrtanje Samove vatre, pucanj za pucnjem.

Mac pogleda na sjeverozapad. Deset se bandita spremalo za novi napad.

— Spremaju se da ponovno udare, Camerone. Ovaj put tucite ti i Abner. Možda pomisle da smo Ira i ja otišli na drugi položaj. Dolje glave! Ira, da vidimo što će biti nakon drugog pokušaja. O'Baine, dolje glavu!

Irac je napokon razumio. On i sin poravnali su se sa zemljom, posve nevidljivi.

Preostali su banditi ponovno srnuli. Meci su zapljuštali oko Macovih kola. Cameron i Abner i ispalili po zrno. Dva su se razbojnika srušila na tlo. Jedan od njih ustane iz prašine i potrči, šepajući, izvan puškometta.

— Čini mi se da ste promašili, gospodine Camerone — reče Abner.

— Kako to misliš?

— Jedan od nas dvojice jest, a to sigurno nisam bio ja.

Mac začu Cameronov prigušeni smijeh. Onda se prebaci na leđa i pogleda u suprotnom smjeru. Ugleda jednoga bandita kako preskače preko ruda i uskače među sputane volove. Životinje su se uzjogunile i razbojnik se više nije digao.

Ira zovne Maca.

— Čini se da su pozvali još neke razbojnike. Zacijelo ih je već petnaestak.

— Hoću li i ja dobiti svoju pri-

liku? — upita Pearl iza vreća sa žitom.

— Hoćeš. Kao i svi ostali. O'Baine, spremi se. Svi: brza paljba!

Ponovo su razbojnici nasrnuli u punom galopu. Sedam je pušaka planulo na zaprepasteni prvi red. Već u prvom plotunu četvorica su izletjela iz sedla. Ali preostali su udarili ravno na kola. Namjera im je očito bila preskočiti ruda i upasti u unutrašnji krug.

Mac ispruži ruku i pritisne djevojci glavu. Tek poslije toga povuče otklonac puščetine. Prasadak je bio zaglušan. Prije nego što mu je dim zaklonio pogled, ugleda strašno iznakaženo lice. Drugi razbojnik, odjeven u crveno i crno, odbačen je preko sapi konja. Zatim je dim posve izbrisao sliku. Neki glas upita hrapavim šaptom:

— Što je to, dodavola, bilo?

Kad se dim počeo razilaziti, ugleda truplo konja, čovjeka unakaženog lica, crno odijelo opšiveno crvenim i velike crne mrlje posvuda po njemu. Pod konjskim je sapima ležalo još jedno tijelo.

Oči su mu bile opržene i suze su mu tekle niz obraze. Vidio je da Pearl nešto govori, ali je nije čuo. Vidio je kako puške plamte, ali nije ništa čuo. Naime, zaboravio je začepiti uši da bi se zaštitio od zaglušnog praska.

Mac ponovno nabije pušku i spremi se za paljbu, ali nije ciljao. Cameronove su se usne micale, ali nije ništa čuo. Pokaže na uši i zatrese glavom.

Pearl više nije bila tu. Ustane da je potraži. A onda mu srce stade. Sjedila je držeći u krilu očevu glavu i plakala.

Ira je bio mrtav.

Napadači sa zapadne strane spali su na petoricu. Drugi su se prebacili na sjevernu stranu kruga. S puškom i puščetinom Mac se prebaci do sjeverne strane i podupre puščetinu žabicama nekih drugih kola. Tako je imao šire polje za paljbu. Dolazili su ponovno.

Kad im je već mogao vidjeti oči, pritisne otklonac i istovremeno zaurla da bi oslabio pritisak na bubnjićima. Kad se dim raščistio, puške iza njega još su pucale. Na tlu su bila šestorica. Jedan se s mukom uspravio. S njega su spali krvavi komadići lanca. Razbojnik se pogne i ošamućen otetura.

Mac ponovno sjedne i pregleda bojište.

O'Bain je gurao košulju u ranu na sinovljevu ramenu. Oborivši glavu, John Seldon je sjedio na tlu između nepomičnih tijela svoje žene i kćeri. Seldonov je sin jecao naslonjen na kotač kola, dok ga je Ditty pokušavala umiriti.

Sam nešto vikne, ali ga Mac nije čuo. Zato je po njega poslao Mrvicu i ovaj ga odvede do istocne strane.

Na strimini što je vodila prema prijevoju petnaest se razbojnika poredalo za novi napad. Tek kad je nabio pušku, Mac je vidio da joj je napukla cijev. Ljutito je odbaci i zagleda se u padinu pred sobom.

Samova su se usta micala, ali je Mac čuo samo nerazumljivo mumljanje. Pokaže na uši, zavrta glavom, na što Sam kimne.

Razbojnici su bili na svim stranama, ali je napad očito trebao doći s istoka. S nabijenim puškama, Mac i njegovi ljudi

čekali su više od jedan sat. Onda su razbojnici iznenada pojurili. Izveli su nalet da bi privukli vatru, pa ponovno jurnuli, ne dajući braniocima vremena da opet nabiju puške. Oni na istoku primili su pun udarac napada.

— O, bože! — najednom usklikne Sam.

Na sjeveroistočnom je hrptu ugledao Apaše. Moglo ih je biti oko četrdeset.

Trenutak su sjedili u sedlima, promatrajući bitku što se odvijala pod njima, a onda su njihovi krici ispunili zrak dok su jurišali u šestoredu.

Dolina se ispuni toplotom kopita i prodornim ratnim krikovima.

Obuzeti užasom, razbojnici su potražili zaklon. Prekasno su shvatili što se zbiva i padali su kao snoplje. Za onima koji su pokušali pobjeći Indijanci su se dali u nemilosrdni progon. Neki su uhvatili čak prije nego što su uspjeli okrenuti konje.

U krugu kola branioci su sve to promatrali. Bitka je bila gotova za nekoliko minuta.

Jedan visoki Indijanac zakorači prema kolima. Ratne su mu boje davale dvostruki izgled: jedna mu je strana lica bila obojena zeleno, druga crveno. Zastane na nekoliko koraka i progovori španjolski.

— Ima li tko da razumije španjolski? — drekne Sam. — Mac više ne čuje.

Javi se Day, pa o Indijančevu govoru izvijesti ostale.

— Veli da ne ratuje s nama. Oni se tuku samo s meksičkim razbojnicima. Ovi su napali njihovo selo, pokrali im žene, pobili starce. A mislim da je spo-

menuo i djecu. Što da mu kažem? — okrene se k Samu.

Mac pođe naprijed, instinktivno znajući što treba kazati.

— Reci mu da smo i mi nesretni zbog tuge u njegovom selu — reče i stavi ruku na srce.

— Reci mu da će naša srca plakati za njegovim mrtvima.

Day ponovi Macove riječi i kretnje, pa prička. Indijanac stavi ruku na srce i duboko se nakloni.

Nedugo potom na razbojištu su još bili samo razbacani leševi bandita.

Mac osjeti kako ga je netko povukao za rukav. Okrene se i ugleda Effyno uplakano lice. Nije ju čuo, ali je ipak pošao za njom.

Na tlu ispred svojih kola ležala je Mattie. U ruci joj je bio ispražnjeni mornarički revolver.

Mac sjedne i ugleda sićušnu rupu ispod ženine lijeve mišice. Gotovo nije bilo krvi, ali je Mattie bila mrtva.

XIV

Sutradan su održana četiri sprovoda, iako su bila iskopana samo tri groba. John Seldon je htio 'a mu kći bude pokopana s majkom. Gospođa je Seldon za sve vrijeme bitke držala kćer tijesno pripijenu uz sebe. Metak koji je ubio djevojčicu ubio je i majku.

Devlin O'Bain je stajao kraj Michele i tješio je. Četiri su preostala Draftona stajala odvojeno. Cameron Waycross, još prije koji tjedan pred vratima smrti, sada je stajao neutješno sam. Držao se kruto, ali su mu suze nečujno klizile niz obraze.

Nakon sprovoda Sam i Mac su pregledali štetu. Na veliko

iznenađenje, izgubili su samo jednog vola. Mnoge su životinje bile lakše ranjene, ali nijedna tako da ne bi mogla vući kola.

— Bolje da se odavde maknemo što prije — reče Mac Samu dok je ovaj liječio ranjenu mulu.

— Osim toga, bit će bolje da ti preuzmeš vodstvo karavane. S ovim svojim mrtvim ušima bit će bolje da ja plešem kako ti budeš svirao.

Unatoč tome što mu je Pearl stalno ulijevala melem u uši, Macov se sluh nije popravljao. Počeo se pitati znači li to da će, gluh i još nepismen, ostati sasvim odsječen od svijeta.

Ljudi, međutim, nisu imali volje poći dalje. Oni koji su izgubili svoje kao da su se plašili da će ih odlaskom konačno izgubiti.

Prvi je smogao snage Cameron.

— Moramo nastaviti put — progovori ožalošćenim obiteljima. — Znam da su naši gubici veliki, ali oni koji su nas ostavili žele da nastavimo dalje. Ja znam da bi Matilda to htjela. Njeno je srce težilo za Kalifornijom, a ne samo njeno. Moramo nastaviti!

Počeli su ga slušati tek postupno. William Drafton prvi skupi zapregu, a za njim pođuše i ostali.

Izvidnica je i dalje išla pred karavanom, štiteći je od protivnika, iako ih više nije bilo. Ako je i bilo protivnika, bili su u njima. Pearl je strpljivo nalijevala Macu melem u uši i stalno mu mijenjala zavoje. Pokatkad bi joj se učinilo da mu se sluh počeo popravljati, no drugi bi već dan bilo gore. Konačno su joj živci popustili. Nasloni glavu

na Macovo rame i zajeca. On je privije da je utješi. A onda je ponos natjera da ponovno digne glavu.

Druga je zakašnjela žrtva bio Lane O'Bain. Poboljevao je, mučio se i drugoga dana umro. Smrt je došla lako, bez bola. Njegovu majku, koja je dotle bila čvrsta, to je gotovo slomilo.

Dol su ga nosili do groba, s vrha brijega pratio ih je pogled apaškog ratnika. A kad su ga polagali u raku, odnekud s druge strane začulo se naricanje nepoznatog prijatelja.

Konačno su, poslije mnogo dana, ugledali more.

More je lizalo obalu, brišući tragove što su ih za sobom ostavljala kola doseljenika. Plaža je bila cesta koja je vodila prema Montereyu. Pearl je hodala bosa, vukući za sobom skute po vodi.

Razmišljala je kako je divno biti Macova žena. I kako je još ljepše kad se dva prisna prijatelja ožene istog dana. I kao da je još čula riječi Camerona Waycrossa što ih je bio izrekao pred samostanom San Gabriel, prvim mjestom u ovoj divljini, na kojem se moglo obaviti vjenčanje.

— Same, ovo je nešto što je pokojnica željela obaviti sama

kad stignemo u Kaliforniju — govorio je Cameron. — Sada ja to moram obaviti u njeno ime — doda i pokaže Samu papire što ih je držao u ruci. — Ovi papiri oslobađaju naša četiri ... ne mogu reći roba ... naša četiri prijatelja. A njihova je bila želja da ti to prvi doznaš.

Pearl nikad neće zaboraviti sreću koja se u tom trenutku pokazala na Samovom licu. Njena je sreća bila tako jaka da je na trenutak zaboravila čak svoju nesreću — Macovu gluhoću.

Najednom zastane i usklikne. Upre prstom u more i Mac nije mogao povjerovati vlastitim očima.

— Same! Same, vidi!

Sam je s konjem poletio u valove i veselo zavrištao:

— Nebesa! Skaču! Najveće ribe što sam ih ikada vidio!

U prvi čas, i sam obuzet neverjicom, zanesen ljepotom kitova u plesu, Mac nije ni opazio drugo jedno čudo: kao da je jedno čudo drugo učinilo mogućim i običnim.

— Ne bih ih vidio u Mississippiju nikada! Nikada! — čuo je Sama kako viče.

Prvi put poslije mnogo vremena zaista je čuo.

KRAJ

KAD ANNIE PUCA...

Iako su mnoge žene na Divljem zapadu stekle »muškaračku« slavu, teško da bismo mogli naći ženu koja bi slavom i ugledom nadmašila malenu Annie Oakley, kojoj je cijelo ime glasilo Phoebe Anne Oakley Mozee. Danas je njena slava sasvim izbljedadla. O njoj se ne piše kao o ostalim slavnim ženama kao što su Calamity Jane, Belle Starr, Belle Boyd (špijunka Konfederacije), lijepa i otmjena Etta Place (ljubavnica razbojnikâ i revolveraša), Elizabeth Custer (žena generala Custerâ) i druge.

Žene koje su svoje burne živote provodile na Zapadu, možemo podijeliti uglavnom u dvije grupe. Jedne su u »znoju lica svoga« provodile težak i jadan život pun neimaštine i opasnosti. One su bile žene, domaćice, ali i težakinje. Obavljale su sve poslove koji su bili bitni u životu prvih naseljenika zapadnih teritorija. Nisu samo Indijanci bili opasnost za njih, već isto tako i bijeli pustolovi, pljačkaši i ubojice. Na Zapadu nije bilo mnogo žena, pa su se muškarci snalazili na sve načine. Na poštenje i čast nisu mnogo gledali. Tu su Indijanci, uza svu svoju grubost, bili pošteniji. Oni bi bijelu ženu jednostavno oteli i učinili je

svojom ženom. Mnoge su od njih pobjegle, ali je bilo i slučajeva da bi se oslobođena žena vratila svom indijanskom mužu koji se prema njoj časnije odnosio nego neki civilizirani bijelac.

U drugoj su grupi bile žene koje se nisu isticale ni poštenjem ni marljivošću. Bile su to one koje su se skupljale po salunima i svim mjestima što su ih posjećivali grubijani s kojim dolarom u džepu.

Od prostitucije do zločina nije daleki put. Mnoge od tih lakih žena povezale su se s pljačkašima i razbojnicima, pa su postale njihovi suradnici svake vrste, a neke su čak sudjelovale u napadima na banke, poštanske kočije i vlakove.

Iako je mala Annie više sličila na žene koje su se brinule za svoju obitelj, ona je bila vješta oružju. Bila je tako dobar strijelac, da nadasdaleko i naširoko nije bilo muškarca koji bi joj bio ravan.

Rodila se u vrlo siromašnoj obitelji. Kad joj je bilo samo devet godina, bavila se lovom da bi prehranila obitelj. Ubijenu divljač slala je u Cincinnati. To joj je bio glavni posao kojim se bavila sve do svoje petnaeste godine. Tih ne-

koliko godina streljaštva i lova učinilo je od nje izvanrednog strijelca.

Bila je niska rastom, imala je samo 150 centimetara, ali je bila strah i trepet muškaraca koji bi i pomislili da je taknu. Ta je opasna djevojka bila izvanredno lijepa, a njena ženstvenost se odražavala ne samo u njenom ljupkom vladanju već i u odijevanju. Sve ju je to odvajalo od grubih i oporih žena Divljeg zapada.

Njeni su podvizi bili nečuveni. Jednom je u jednom jedinom danu svojom »pušćicom« kalibra 0.22 pogodila 1772 staklene kugle od 5000 koliko ih je bačeno u zrak. Nije joj bilo teško da na udaljenosti od 30 metara pogodi kartu koja je bila – bridom okrenuta prema njoj. Kad bi netko iz ispružene ruke ispustio kartu, koja bi lelujući pala na tlo, ona bi je za vrijeme padanja pogodila šest puta.

Jednom prilikom, kad je došla u Cincinnati, upoznala je Franka E. Butlera, koji je nastupao kao strijelac na javnim priredbama. Njih su se dvoje natjecali u gađanju i ona je pobijedila. Porazeni nije bio nimalo bijesan, već se zaljubio u – pobjednicu. Taj je »meč« završio njihovim vjenčanjem.

Annie je imala mnogo nadimaka, ali najpoznatiji je bio Little Sure Shot (Maleni sigurni pogodak). Nakon vjenčanja nastupala je u trupi svog muža, a 1885. godine priključila se grupi koja je obišla Sjedinjene države i dio Evrope pod nazivom »Wild West Circus«. Tu je grupu osnovao 1883. godine Buffalo Bill (pravo mu je ime William Frederick Cody). Nadimak Buffalo dobio je nakon što je u 18 mjeseci lova ubio 4000 bizona (ne bivola!) i njihovim mesom hranio radnike

na gradnji željezničke pruge u Kansasu.

Za boravka u Evropi Annie je bila česti gost kraljice Viktorije, koja ju je vrlo cijenila. Te su dvije žene imale mnogo zajedničkih karakteristika. Bile su odlučne, hrabre i uporne.

Jednom je prilikom Annie pogodila cigaretu koju je u ustima držao budući njemački car Wilhelm II, posljednji njemački vladar. Kako je do toga došlo, može se samo pretpostavljati. Nigdje se nisu mogli naći podaci o tome. Ali postoje pretpostavke. Kraljica Viktorija bila je baka Wilhelma II, budući da je on bio sin cara Fridrika III i princeze Viktorije, kćeri kraljice Viktorije. Prema tome, ne bi bilo ništa neobično da su se Annie i Wilhelm sreli na britanskom dvoru. Kraljica Viktorija bila je puna svakakvih neočekivanih poteza, pa je vjerojatno natjerala svog »dragog« unuka da stane pred pušku malene Amerikanke. Naravno, unuk velike kraljice nije već zbog svog ponosa smio odbiti taj izazov.

Da je mala Annie promašila, nije sigurno da ne bi dobila britansko plemstvo. Kraljica Viktorija je, naime, toliko »voljela« Nijemce da bi vrlo brzo oplakala svog dragog unuka.

U svoje vrijeme Annie je bila toliko slavna da je njen život bio tema mjuzikla »Annie Get Your Gun« (Annie, uzmi pušku).

Njenom smrću (1926) kao da je svijet zaboravio tu neobičnu, hrabru i poštenu ženu.

Sakupio i obradio

MARCEL ČUKLI

U PRIPREMI:

Will Comstock
Crvena planina

The logo for LASO, featuring the word "LASO" in a bold, stylized, blocky font with a double outline.

Cijena pretplate za godinu dana iznosi 60.840 d, a za šest mjeseci 30.420 d. U cijenu je uračunat i pretplatnički popust. Pretplata se uplaćuje općom uplatnicom u korist računa: NIŠPRO »Vjesnik«, Interna banka, Zagreb, broj 30101-833-2052 (00027 – LASO). Cijena inozemne pretplate za šest mjeseci: DEM 33,00, ATS 234,00, SHF 27,00, HLG 37,00, SEK 116,00, FRF 109,00, USD 17,00, (avionom USD 20,20) CAD 24,00 (avionom CAD 28,30), Australia AUD 12,00, (avionom AUD 15,00).

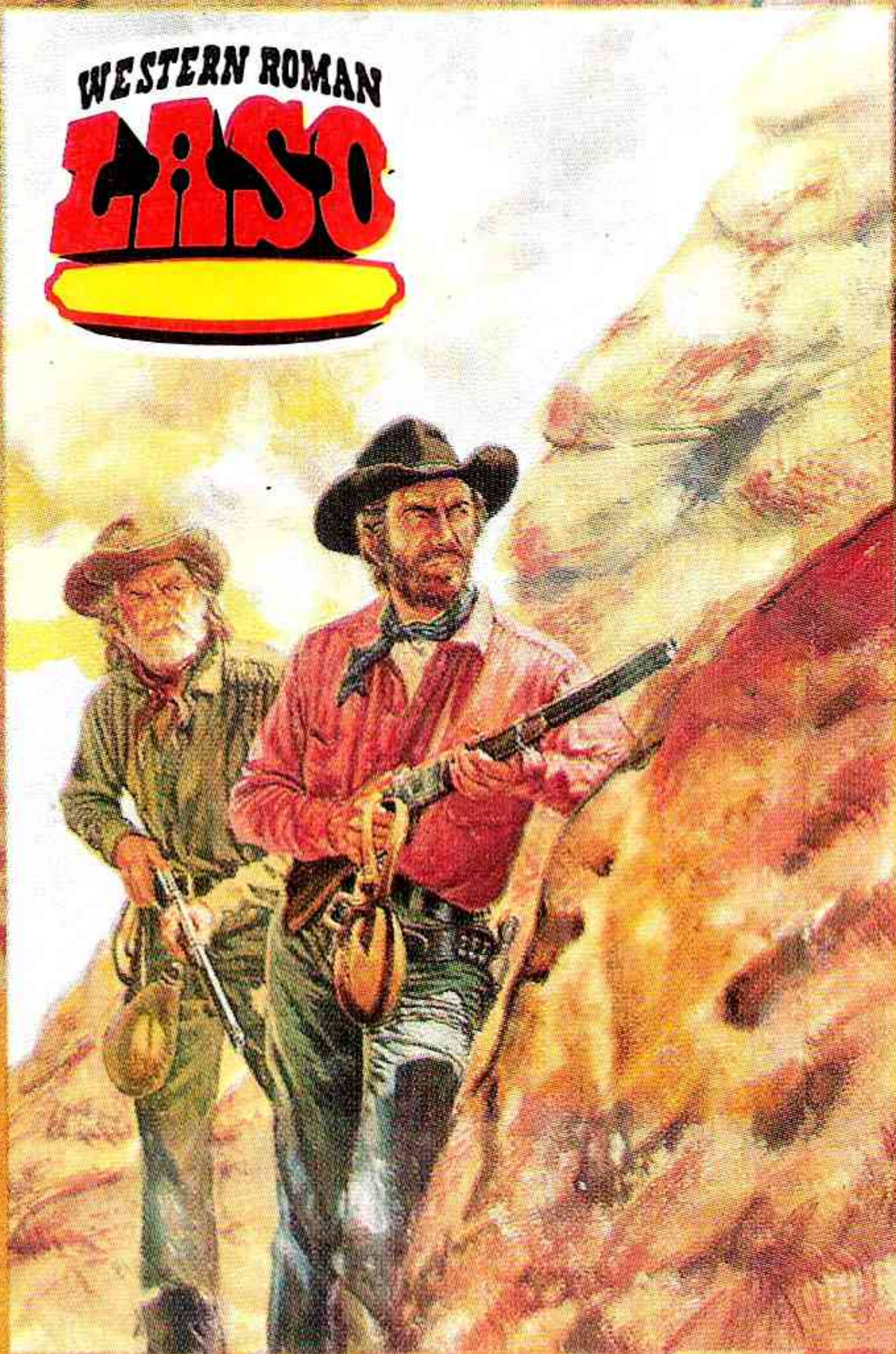
Uplata na devizni račun 30101-620-16-25731-3296911 kod Udružene banke Hrvatske, Zagrebačka banka, Zagreb (za »Laso«, izdanje OOUR-a IRI).

Ekonomska propaganda: »Vjesnik«, Agencija za marketing, Zagreb, Trg bratstva i jedinstva 6.

Zadnja kolor stranica 75.000 d, c/b stranica 50.000 d.

Oslobodeno plaćanja poreza na promet mišljenjem Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu SRH broj 2935/7-1973. od 26.XI.1973.

Rukopisi se ne vraćaju.

WESTERN ROMAN
LASO

LASO idućeg petka